

ชื่อเรื่อง การค้นหาแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นในสังคมสมัยใหม่
Searching for Welfare Provision Guideline of Teenage Mothers in Postmodern Society

พัชชา เจิงกลิ่นจันทร์¹
Patcha Jeungklinchan²

Abstract

The objectives in this research are to study and search for welfare provision guideline of teenage mothers. This study used the qualitative methodology by in-depth interview. The participant in research consists of two social workers' Sahathai Foundation. The finding of this study revealed that welfare provision for teenage mothers of Sahathai Foundation base on philosophy that "mankind have obligation to must give the best thing for child". However, the child does not refer to children who are only born from teenage mothers but refers to teenage mothers. In addition to welfare value to help solving problem and respond teenage mothers requirement. Welfare is value that reflecting on social welfare officer or social worker. The key of welfare provision guideline is the breakdown of prejudices and teenage mothers stigma because stigma make the narrow welfare. Welfare provision has 3 guidelines 1) Welfare must be reduced commodification that emphasized on value welfare but have not cost. 2) Welfare provision must be matched with the context of teenage mothers in modern society and postmodern society. 3) Welfare must be provided by organization and welfare provision persons that have experience working with teenage mothers. All three guidelines will lead to various models of welfare, including universal model and alternative model for teenage mothers who encounter particular problems and specific needs. Teenage mothers should be empowered in order to practicably solve their own problems and return to live in well-being.

บทความย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและค้นหาแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย คือ นักสังคมสงเคราะห์ สหทัยมูลนิธิ 2 ท่าน ผลจากการศึกษา พบว่า การจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นของสหทัยมูลนิธิยึดหลักปรัชญา มนุษยชาติมีพันธะต้องให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่เด็ก ซึ่งเด็กในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเด็กที่เกิดจากแม่วัยรุ่นเท่านั้น แต่หมายรวมถึงตัวแม่วัยรุ่นด้วย คุณค่าของสวัสดิการจากนอกจากจะช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของแม่วัยรุ่นแล้ว สวัสดิการยังเป็นคุณค่าที่สะท้อนมาถึงตัวผู้จัดสวัสดิการและนักสังคมสงเคราะห์ด้วย ส่วนแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นนั้น หัวใจสำคัญ คือ ต้องสลายอคติ และการตีตราแม่วัยรุ่นให้ได้เสียก่อน เพราะการตีตราแม่วัยรุ่นจะส่งผลให้การจัดสวัสดิการมีความคับแคบ สำหรับแนวทางหลักในการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นมี 3 แนวทาง คือ 1) สวัสดิการต้องลดความเป็นสินค้า เน้นสวัสดิการที่ให้ค่าแต่ไม่ให้ราคา 2) แนวทางการจัดสวัสดิการต้องสอดคล้องกับบริบทแม่วัยรุ่นในสังคมสมัยใหม่ และสังคมหลังความทันสมัย 3) สวัสดิการต้องถูกจัดโดยหน่วยงานและผู้จัดสวัสดิการต้องมีประสบการณ์ทำงานกับแม่วัยรุ่น ทั้ง 3 แนวทางจะทำให้เกิดสวัสดิการที่หลากหลายมีทั้งสวัสดิการแบบถาวรหน้า และสวัสดิการทางเลือกสำหรับแม่วัยรุ่นที่มีสภาพปัญหาและความต้องการเฉพาะ สุดท้ายแม่วัยรุ่นต้องได้รับการเสริมพลังอำนาจ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาของตนเองได้อย่างเป็นจริง และสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข

คำสำคัญ : แม่วัยรุ่น, สวัสดิการสังคม, การตีตรา, และการเสริมพลังอำนาจ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² Ph.D. Student, Doctor of Philosophy Program in Social Policy, Faculty of Social Administration, Thammasat University

1. คำนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“แม่วัยรุ่น” คำนี้สะท้อนมุมมองที่หลากหลายของคนสังคม หลายคนมองว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นเรื่องธรรมดา ในยุคปัจจุบัน ในขณะที่อีกหลายคนมองว่าการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมและไม่ควรเกิดขึ้น ไม่ว่ามุมมองของแต่ละคนจะเป็นอย่างไร สิ่งหนึ่งที่ต้องเข้าใจตรงกัน คือ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นปัญหาสังคม (Teenage pregnancy as a social problem) (สถานการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นปัญหา แต่แม่วัยรุ่นไม่ใช่ตัวปัญหา) และการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่งผลกระทบต่อมากกว่าวัยอื่น เนื่องจากยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เมื่อตั้งครรภ์ วัยรุ่นจำนวนไม่น้อยต้องขาดโอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาตนเองและการพัฒนาประเทศในระยะยาว ส่วนโอกาสที่จะเกิดการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนั้นง่ายกว่าวัยอื่น เพราะวัยรุ่นยังขาดความรู้เกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย วัยรุ่นบางคนรู้แต่ขาดความรับผิดชอบต่อตัวเองและผู้อื่นละเลยการคุมกำเนิด โดยอ้อมมาคาดคิดๆ ส่วนครอบครัวและสังคมยังไม่สามารถให้ความรู้เรื่องเพศแก่วัยรุ่นได้อย่างเต็มที่ เพราะสังคมไทยมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ และเป็นเรื่องน่าอาย แม้ว่าเรื่องนี้จะเป็นเรื่องสำคัญ แต่กลับถูกปิดบังซ่อนเร้น การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่วนใหญ่จึงเกิดจากการไม่คุมกำเนิด หรือคุมกำเนิดพลาด เป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน หรืออาจเรียกได้ว่าการตั้งครรภ์ไม่พร้อม (วาทีนีย์ วิชยยา, 2556 ; เบญจพร ปัญญา, 2553 และกรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2557)

สำหรับสถานการณ์แม่วัยรุ่นในปัจจุบัน แม้ว่าแต่ละหน่วยงานจะนำเสนอข้อมูลทางสถิติที่มีความหลากหลาย แต่ข้อมูลดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นมีจำนวนมาก และเป็นการตั้งครรภ์ที่เกิดในอายุน้อยลง ทั้งนี้ต้องยอมรับว่าข้อมูลดังกล่าวมีข้อจำกัด เพราะมาจากหลายหน่วยงาน และอัตราการคลอดของวัยรุ่นไม่ได้แสดงอัตราการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นทั้งหมด สถิติที่นำเสนอจึงอาจเป็นเพียงภาพลวงตา วัยรุ่นบางคนอาจตัดสินใจยุติการตั้งครรภ์ หรือเลือกที่จะไม่คลอดบุตรที่โรงพยาบาลก็เป็นได้ เพราะฉะนั้น การวัดอัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ซึ่งหมายถึงรวมถึงการตั้งครรภ์ที่สิ้นสุดลงด้วยการคลอดมีชีวิต (Live birth) การคลอดไร้ชีพ (Stillbirth) การทำแท้ง (Induced abortion) และการแท้งเอง (Miscarriage) นั้นทำได้ยาก ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้องค์การสหประชาชาติและองค์การอนามัยโลกใช้อัตราการคลอดในวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี (Adolescent birth rate) ในการติดตามสถานการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นแทนอัตราการตั้งครรภ์ และได้กำหนดให้อัตราการคลอดในวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดของเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals; MDGs 5b – Access to Reproductive Health Services) และจากการศึกษาสถานการณ์แม่วัยรุ่นของประเทศไทยในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า อัตราการคลอดโดยแม่วัยรุ่นมีแนวโน้มสูงขึ้นจาก 49.3 ต่อประชากรหญิงอายุ 15 – 19 ปีหนึ่งพันคน ในปีพ.ศ. 2558 ขึ้นมาสูงถึง 53.8 ในปี พ.ศ. 2555 และลดลงเล็กน้อยเหลือ 51.2 ในปี พ.ศ. 2556 และ 47.9 ในปีพ.ศ. 2557 โดยถ้าคิดเป็นจำนวนแล้วจะพบว่า ในปัจจุบันประเทศไทยมีแม่วัยรุ่นอายุต่ำกว่า 20 ปี ถึงปีละกว่า 120,000 คน ในจำนวนนี้กว่า 3,000 คน เป็นแม่วัยรุ่นที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งเป็นวัยที่ยังไม่พร้อมในทุกด้าน นอกจากนี้ แม่วัยรุ่นอายุ 15 – 19 ปี ในแต่ละปีมีจำนวนกว่าร้อยละ 10 หรือคิดเป็นจำนวนมากกว่า 10,000 คน ที่เป็นการคลอดซ้ำ หรือเป็นการคลอดครั้งที่ 2 ขึ้นไป ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม่วัยรุ่นบางส่วนอาจจะไม่ได้รับการดูแลที่ดีพอ หรือสวัสดิการที่จัดให้ไม่ได้เน้นการป้องกันจึงทำให้เกิดปัญหาท้องซ้ำ (United Nations. Official list of MDG indicators, 2008 และประกายดาว พรหมประพัฒน์, 2558)

จากข้อมูลข้างต้นได้กล่าวถึงอัตราการคลอดบุตรของแม่วัยรุ่นไปแล้ว แต่เมื่อวัยรุ่นตั้งครรภ์ทางออกไม่ใช่ว่าการท้องต่อเสมอไป แม่วัยรุ่นส่วนใหญ่เผชิญกับความวิตกกังวล ความเครียด อยู่ในภาวะซึมเศร้า บางรายคิดฆ่าตัวตาย ทั้งนี้เนื่องจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไม่อยู่บนบรรทัดฐานสังคม แม่วัยรุ่นจึงถูกตีตราทำให้รู้สึกอึดอัด อับอาย และต้องจ่ายค่าเงินต้องปกปิดการตั้งครรภ์ และนำไปสู่การยุติปัญหาด้วยการทำแท้ง ข้อมูลจากการสำรวจโรงพยาบาล 101 แห่ง ใน 13 จังหวัด เพื่อเฝ้าระวังการแท้งในประเทศไทย ครั้งล่าสุดในปี 2554 พบว่า 1 ใน 3 ของผู้ป่วยทำแท้งส่วนใหญ่อยู่อายุ 15-19 ปี มากที่สุดถึงร้อยละ 28 เป็นการตั้งครรภ์โดยไม่ได้ตั้งใจร้อยละ 71.5 และเป็นการตั้งครรภ์โดยไม่ได้คุมกำเนิดถึงร้อยละ 53.1 ส่วนสาเหตุที่ตัดสินใจทำแท้งเพราะแรงบีบทางสังคม ครอบครัว สุขภาพ และฐานะทางเศรษฐกิจสำหรับวิธีการทำแท้ง พบว่า เป็นการตัดสินใจทำแท้งด้วยตนเอง ร้อยละ 20 และยอมทำแท้งกับผู้ที่ไม่ใช่บุคลากรทางการแพทย์หรือไม่ทราบว่ามีผู้ทำแท้งให้คือใคร ร้อยละ 20 ส่งผลให้การทำแท้งเกิดภาวะแทรกซ้อนรุนแรงร้อยละ 21.4 (รายงานการเฝ้าระวังการแท้งในประเทศไทย เดือนกันยายนปี 2554) ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลวัยรุ่นที่ทำแท้งและเข้า

รับการรักษาที่โรงพยาบาลเท่านั้น ส่วนวัยรุ่นที่ทำแท้งด้วยตนเอง หรือทำแท้งในสถานทำแท้งเถื่อนที่ไม่เข้ารับการบริการทางการแพทย์ยังไม่มีข้อมูลที่แน่ชัด

ส่วนวัยรุ่นที่เลือกตั้งครรรภ์ต่อ แต่ไม่มีความพร้อมในการเลี้ยงดูบุตร และไม่ได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัว และสังคม ประกอบกับขาดข้อมูลในการตัดสินใจ และไม่ได้รับสวัสดิการและการบริการที่เหมาะสม อาจส่งผลให้แม่วัยรุ่นตัดสินใจทอดทิ้งบุตร ข้อมูลจากสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท พบว่า สถานสงเคราะห์ได้รับเด็กที่ถูกทอดทิ้งเข้ามาเลี้ยง เฉลี่ยแล้ว 44-45 คนต่อเดือน โดยร้อยละ 80 ถูกส่งตัวจากโรงพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดในภาคกลาง อีกร้อยละ 20 รับตัวมาจากตำรวจหรือกลุ่มที่พ่อแม่ทิ้งไว้กับคนรับจ้างและสถานที่สาธารณะอื่น ๆ ทั้งนี้จากการสืบค้น พบว่า เด็กที่ถูกทอดทิ้งในปัจจุบันเกิดจากแม่ที่เป็นวัยรุ่น วัยเรียนเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะนักศึกษาที่ยังเรียนไม่จบ และกลุ่มวัยรุ่นที่ติดยาเสพติด (ณิชา นูรณสงฆ์, 2558)

จากสถานการณ์ห้อง แท้ง ทั้ง รวมทั้งการตั้งครรรภ์ซ้ำ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องทบทวนการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นอีกครั้ง ซึ่งที่ผ่านมาสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นส่วนใหญ่อยู่ในรูปสวัสดิการถ้วนหน้า ซึ่งสวัสดิการที่สำคัญหลัก คือ สวัสดิการทางด้านสุขภาพ และด้านการศึกษา ส่วนสวัสดิการลักษณะเฉพาะสำหรับแม่วัยรุ่นยังมีไม่มากนัก ส่วนหนึ่งเป็นสวัสดิการที่รวมกลุ่มอยู่กับสวัสดิการครอบครัวและเด็ก ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน ซึ่งเป็นสวัสดิการที่หน่วยงานจัดเพื่อกลุ่มเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่งตามนโยบายเท่านั้น ส่วนการเข้าถึงสวัสดิการและการบริการที่ผ่านมายังคงมีข้อจำกัดจากความไม่รู้ของตัวแม่วัยรุ่นเอง ประกอบกับสวัสดิการที่ไม่เอื้อต่อการเข้าถึง ทศนคติของผู้ให้บริการยังมองแม่วัยรุ่นในเชิงตำหนิ ทำให้แม่วัยรุ่นไม่รู้สึกไว้วางใจ รวมทั้งการจัดสวัสดิการ และการให้บริการยังขาดความต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไข และไม่มีแนวทางการจัดสวัสดิการอย่างเป็นจริง สถานการณ์แม่วัยรุ่นก็จะกลายเป็นปัญหาสังคมที่ยืดเยื้อยาวนานและบานปลาย ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว (กรมอนามัย, 2557 ; กิตติพงศ์ แซ่เจ็ง และคณะ, 2557 ; ทิพากรณ์ โพธิ์ถวิล และคณะ, 2554 และ สุชาติพิศ สุทธิ, 2554)

ดังนั้น ประเทศไทยควรค้นหาแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นอย่างเป็นจริง ซึ่งแนวทางดังกล่าวควรมาจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ที่ผ่านมามองเห็นว่าภาครัฐพยายามระดมสมองและดึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อหาแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นร่วมกัน แต่ท้ายที่สุด แนวทางการจัดสวัสดิการส่วนใหญ่ยังคงมาจากภาครัฐ และเอื้อให้หน่วยงานของรัฐมากกว่าเอกชน อย่างไรก็ตาม แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นขององค์กรเอกชนที่มีความหลากหลายมีความน่าสนใจและมีความสำคัญไม่แพ้แนวทางจากภาครัฐ

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาและค้นหาแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นผ่านมุมมองนักสังคมสงเคราะห์สหทัยมูลนิธิ ซึ่งมีประสบการณ์ทั้งทางด้านปฏิบัติงาน และด้านการบริหาร ส่วนสหทัยมูลนิธิเป็นองค์กรสังคมสงเคราะห์เอกชน ที่ก่อตั้งมายาวนานกว่า 40 ปี และมีการจัดสวัสดิการเด็กและครอบครัวตามหลักวิชาการ สังคมสงเคราะห์ โดยยึดหลักปรัชญามนุษยชาติมีพันธะต้องให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่เด็ก ที่ผ่านมาสหทัยมูลนิธิได้จัดสวัสดิการสำหรับผู้หญิงตั้งครรรภ์ไม่พร้อมทุกวัย รวมทั้งแม่วัยรุ่น ผ่านโครงการช่วยเหลือบิดามารดานอกสมรส ซึ่งอยู่ภายใต้กลุ่มงานสวัสดิการครอบครัว โดยสวัสดิการและการบริการที่สหทัยมูลนิธิจัดให้มีความหลากหลายและครอบคลุมสภาพปัญหาและความต้องการของแม่วัยรุ่นอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะแม่วัยรุ่นที่ตัดสินใจท้องต่อสามารถเข้าถึงสวัสดิการอันเป็นทางเลือกที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและบุตรได้ และขณะนี้ สหทัยมูลนิธิได้เข้าไปเป็นหนึ่งในเครือข่ายสนับสนุนทางเลือกของผู้หญิงที่ท้องไม่พร้อม ทำให้มีแนวทางการจัดสวัสดิการที่หลากหลายและมีเครือข่ายให้ความช่วยเหลือมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นประโยชน์ยิ่งในการศึกษาและค้นหาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับแม่วัยรุ่นผ่านมุมมองนักสังคมสงเคราะห์สหทัยมูลนิธิ ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้ทฤษฎีสังคมและทฤษฎีสวัสดิการสังคมที่เกี่ยวข้องกับแม่วัยรุ่นในแง่มุมต่างๆ มาเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เพื่อให้ได้แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นที่มาจากผู้ที่มีประสบการณ์ และมีฐานคิดในเชิงวิชาการ ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในการจัดทำนโยบายสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและค้นหาแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นผ่านมุมมองนักสังคมสงเคราะห์สหทัยมูลนิธิ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาและค้นหาแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นในครั้งนี ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะได้แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นในสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของแม่วัยรุ่นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และนำไปต่อยอดเป็นนโยบายสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นในระดับประเทศได้

1.4 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทำความเข้าใจแม่วัยรุ่น บทบาท และมุมมองของสังคมที่มีต่อแม่วัยรุ่น

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแม่วัยรุ่น พบว่า การนิยามความหมายของคำว่าแม่วัยรุ่นถูกผูกโยงไว้กับความหมายของคำว่า วัยรุ่น และการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ซึ่งส่วนใหญ่นิยามความหมาย การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น (teenage pregnancy หรือ adolescent pregnancy) หมายถึง สตรีตั้งครรภ์ที่มีอายุระหว่าง 10-19 ปี แม่วัยรุ่นจึงหมายถึง แม่ที่คลอดบุตรขณะอายุระหว่าง 10-19 ปี และจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า การเป็นแม่วัยรุ่นส่วนใหญ่เกิดจากความไม่พร้อม และพลาดตั้งครรภ์ เนื่องจากคุมกำเนิดพลาด หรือไม่ได้คุมกำเนิด หลังจากตั้งครรภ์แม่วัยรุ่นจะมีความวิตกกังวล เครียด อับอาย ซึมเศร้า เพราะการตั้งครรภ์ทั้งที่ยังไม่ได้วางแผน หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการตั้งครรภ์ไม่พร้อม ไม่ได้อยู่บนบรรทัดฐานสังคม การที่วัยรุ่นตั้งครรภ์เป็นสิ่งที่นักจัดการความดีได้บัญญัติไว้แล้วว่าไม่เหมาะสม และไม่ตรงตามหลักคุณงามความดีที่ได้บัญญัติไว้ แม่วัยรุ่นจึงถูกตีตราประทับมลทินว่าเป็นหญิงที่มีพฤติกรรมไม่ดี สร้างความเสียหายให้กับวงศ์ตระกูล ด้วยเหตุนี้แม่วัยรุ่นจึงเลือกที่จะปกปิดการตั้งครรภ์ของตน เพื่อพิจารณาทางเลือก 2 ทาง คือ 1) การยุติการตั้งครรภ์ และ 2) การตั้งครรภ์ต่อ ในส่วนของการยุติการตั้งครรภ์ในอดีตที่ผ่านมาสังคมไทยยังคงยึดติดอยู่กับความเชื่อที่ว่า “การทำแท้งเป็นบาป” ทำให้ทางเลือกนี้เป็นทางเลือกที่มีดमित แม่วัยรุ่นบางคนพยายามทำแท้งด้วยตนเอง และบางคนเข้ารับบริการในสถานทำแท้งเถื่อน ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไป ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรีมีเครือข่ายที่เข้มแข็งมากขึ้น ปรากฏการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะการทอดทิ้งเด็กหลังคลอด ทำให้คนในสังคมเริ่มเข้าใจและให้ทางเลือกแก่วัยรุ่นที่ตั้งครรภ์มากขึ้น ส่วนวัยรุ่นที่ท้องต่อ และต้องกลายเป็นแม่วัยรุ่นนั้นยังต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมาย (ศรีเพ็ญ ตันติเวสส และคณะ, 2556 ; วาทีนีย์ วิชัยยา, 2555 ; พัทธชา เจริญกลิ่นจันทร์, 2557 และพรรัสมิภา ขวัญยืน, 2557)

ความเป็นแม่ (Motherhood) เป็นแนวคิดสามารถอธิบายความเป็นแม่วัยรุ่นได้อย่างชัดเจน เมื่อความเป็นแม่ของแม่วัยรุ่นไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แม่วัยรุ่น คือ แม่ที่ถูกสังคมกำหนดสร้าง แนวคิดนี้มองว่า ผู้หญิงกับการทำหน้าที่แม่เป็นสิ่งที่ผูกติดเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก เมื่อผู้หญิงตั้งครรภ์ คลอดบุตร ก็ต้องเลี้ยงดูบุตร และนั่นคือคำว่าแม่ ที่สังคมคาดหวัง แต่ในกรณีแม่วัยรุ่นสังคมมักจะมองว่า พวกเขา “ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์” “เป็นแม่ไม่พร้อม” ซึ่งมุมมองของแม่วัยรุ่นต่อความเป็นแม่นั้นอาจต่างออกไป การทำบทบาทแม่ทั้งที่ยังไม่พร้อม อาจไม่ใช่แม่ที่สามารถเลี้ยงดูลูกได้เอง แต่อาจหมายถึงแม่ที่เลือกทางที่ดีที่สุดแก่บุตรของตน แม่วัยรุ่นบางคนไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรเองได้ ต้องให้บุตรอยู่ในความดูแลของเครือญาติ ตนมีหน้าที่ส่งเงินให้ หรือตั้งใจเรียนเท่านั้น แต่แม่วัยรุ่นที่เครือญาติไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ อาจต้องเข้าสู่การยกมอบบุตรเพื่อจัดหาครอบครัวบุญธรรม และนี่คือ ความเป็นแม่ของแม่วัยรุ่นที่นิยามขึ้นนอกกรอบที่สังคมกำหนดสร้างไว้ ซึ่งสอดคล้องกับการแสดงบทบาทแม่เชิงชีวภาพ (biological mother) ซึ่งแม่วัยรุ่นยังคงมีข้อจำกัดหลายด้านไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างแม่วัยรุ่นกับผู้ปกครอง โดยข้อจำกัดในการแสดงบทบาทเหล่านี้ส่งผลให้แม่วัยรุ่นมีประสบการณ์ตามบทบาทที่แตกต่างกัน (วาทีนีย์ วิชัยยา, 2555 ; บุศกร กาสมณี, 2548 และ Gisela Meier, 1993) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนมุมมองเฉพาะของแม่วัยรุ่นอย่างชัดเจนมากขึ้น แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นจึงไม่สามารถอยู่ในกรอบที่สังคมกำหนดสร้างได้อีกต่อไป

แนวคิดสตรีนิยม

การแบ่งสตรีนิยมตามแนวคิดต่างๆ หรือการแบ่งเป็นคลื่นทั้ง 3 นั้น ทำให้เห็นจุดเน้นของแนวคิดสตรีนิยมอันมีพื้นฐานแนวคิดเชื่อมโยงกับระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในแต่ละยุคสมัย แม้ว่าแนวคิดพื้นฐานจะมีความแตกต่างกันมากเพียงใด แต่เป้าหมายปลายทางของแนวคิดสตรีนิยมก็มุ่งเน้นไปที่การปลดปล่อยผู้หญิงที่ผู้กดขี่ และความไม่เท่าเทียมทางเพศอันเกิดจากระบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ซึ่งฝังรากลึกและมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นจะขาดแนวคิดนี้ไม่ได้เพราะเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงโดยตรงที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์แม่วัยรุ่นในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เริ่มตั้งแต่วัยรุ่นพลาดตั้งครรภ์จะตกอยู่ภายใต้การกดขี่ของมดลูก (oppression of the womb) ทันที่ และหลังจากนั้นแม่วัยรุ่นจะถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียม สังคมคาดหวังให้ผู้หญิงรวมทั้งแม่วัยรุ่นทำหน้าที่เลี้ยงลูก ในคลื่นยุคแรก หรือในแนวคิดสตรีนิยมแนวสวัสดิการสวัสดิการสังคมในยุคนั้นแล้วแต่เป็นสวัสดิการขั้นพื้นฐานที่สนับสนุนให้แม่วัยรุ่นทำบทบาทแม่ได้อย่างเต็มที่ ส่วนสวัสดิการด้านการศึกษา และการประกอบอาชีพถือเป็นเรื่องรอง เพราะแม่วัยรุ่นต้องเลี้ยงดูลูกเป็นหลัก หากทอดทิ้งไปเรียน หรือไปทำงานอาจถูกคนในสังคมมองว่าเป็นแม่ที่ไม่มีความรับผิดชอบ ผิดจากผู้ชายซึ่งเป็นบิดาเด็กที่มีแนวโน้ม “ซึ่งหนีหรือจำใจรับผิดชอบ” และส่วนใหญ่ปฏิเสธความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรในระยะยาว ทำให้หน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรตกเป็นของแม่วัยรุ่นเพียงผู้เดียว เห็นได้จากคำพูดเด็กชาย ระดับมัธยมต้นคนหนึ่งซึ่งกล่าวถึงสถานการณ์การตั้งครรรภ์ในวัยรุ่นว่า “วัยรุ่นพอรักกัน แล้วก็ท้อง แล้วก็ทิ้งกัน” (ศิริพร จิรวัดณ์กุล และคณะ, 2554) คำพูดนั้นนอกจากจะสะท้อนของความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นชายและหญิงในสมัยนี้แล้วยังสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมทางเพศผ่านระบบชายเป็นใหญ่ซึ่งมีอำนาจเหนือผู้หญิงที่ถูกควบคุมผ่านกิจกรรมการสืบเผ่าพันธุ์ ทำให้ผู้หญิงไม่มีอิสรภาพในการดำเนินชีวิตและพัฒนาตนเองต้องอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว ทั้งที่ผู้ชายได้อยู่ในพื้นที่สาธารณะ (สุธาทิพย์ สุทธิ, 2554 ; วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545 และ Sheila Blackburn, 1995)

ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคหลังความทันสมัย แนวคิดสตรีนิยมหลังความทันสมัย (Feminist Post-Modernism) ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดหลังความทันสมัยที่ปฏิเสธระบบคิดแบบคู่ตรงข้าม ไม่เชื่อเรื่องความเป็นสากล หรือความจริงเป็นหนึ่งเดียว เชื่อว่าความรู้ ความจริง ถูกสร้างผ่านวาทกรรม มิเชล ฟูโก (Foucault, 1980) เป็นนักคิดชาวฝรั่งเศส ที่กล่าวถึงแนวคิดเรื่องอำนาจและความรู้ที่นำมาใช้หรืออ้างถึงในสตรีนิยม แนวคิดสตรีนิยมหลังความทันสมัยปฏิเสธความเหมือนกันของสตรี หรือการมีอัตลักษณ์ที่แน่นอน ปฏิเสธความเป็นสากลของผู้หญิง ความรู้ อำนาจที่ทำให้หญิงด้อยกว่าชาย ยอมรับความหลากหลายของผู้หญิง ให้ความสำคัญกับมุมมองท้องถิ่น และบริบททางประวัติศาสตร์ แนวคิดนี้นำมาเชื่อมโยงกับแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เพราะการเป็นแม่วัยรุ่นจะไม่ถูกมองเหมือนผู้หญิงที่เป็นแม่ทั่วไป การเป็นแม่วัยรุ่นที่ถูกสร้างผ่านวาทกรรมความรู้และอำนาจตามแนวคิดของมิเชล ฟูโก จะทำให้สังคมเข้าใจแม่วัยรุ่นที่แตกต่าง แม่วัยรุ่นทุกคนไม่จำเป็นต้องต่างพร้อม และไม่จำเป็นต้องถูกกดขี่หรือถูกประทับมลทิน แม่วัยรุ่นนอกจากจะไม่เหมือนกับแม่ทั่วไปแล้ว แม่วัยรุ่นด้วยกันก็ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน อย่างแม่วัยรุ่นที่มีบุตรตอนอายุ 14 ปี กับแม่วัยรุ่นที่มีบุตรตอนอายุ 19 ปี ก็มีสภาพปัญหาและความต้องการต่างกัน แม่วัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวต่างกัน ย่อมมีผลต่อการเลี้ยงดูบุตรต่างกัน การเข้าใจความต่าง ปฏิเสธความเป็นหนึ่งเดียวจะทำให้แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นมีรูปแบบที่ไม่ตายตัว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ยิ่งต่อแม่วัยรุ่นในสังคมปัจจุบัน

ทฤษฎีการสร้างพลังอำนาจ

ทฤษฎีการสร้างพลังอำนาจกล่าวถึงการถูกกดขี่ การถูกเอารัดเอาเปรียบ ความไม่เป็นธรรมทางสังคม การเลือกปฏิบัติ ซึ่งเน้นเรื่องการนำมาปฏิบัติจริง หากมองในส่วนของการทำงานสังคมสงเคราะห์ทฤษฎีการสร้างพลังอำนาจเป็นทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายสถานการณ์จริงที่เกิดกับผู้ด้อยโอกาส และผู้ใช้บริการ ซึ่งหมายรวมถึงแม่วัยรุ่นด้วย ดังที่กล่าวมาแล้ว แม่วัยรุ่น คือ ผู้ที่ต้องทำบทบาทแม่ก่อนวัยอันควรทำให้เสียโอกาสทางสังคมในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ ดังผลการศึกษาของศิริพร จิรวัดณ์กุล และคณะ (2554) ที่พบว่า แม่วัยรุ่น ส่วนใหญ่ ร้อยละ 70 ไม่ได้เรียนหรือพักการเรียน และร้อยละ 53.2 ไม่มีอาชีพ เนื่องจากอายุน้อย และอยู่ระหว่างการตั้งครรรภ์ ในความเป็นจริงประชาชนทุกคนควรได้รับการศึกษา และมีโอกาสในการประกอบอาชีพ แต่เมื่อเข้าสู่การเป็นแม่วัยรุ่นโอกาสดังกล่าวกลายเป็นโอกาสที่แม่วัยรุ่นน้อยคนได้รับ ส่วนหนึ่งมาจากการที่แม่วัยรุ่นต้องทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรอย่างใกล้ชิด และส่วนหนึ่งมาจากตัวแม่วัยรุ่นเองที่มองว่าตนแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม การออกไปเผชิญสังคมภายนอกทำให้แม่วัยรุ่นวิตกกังวล เครียด อีกทั้งคนในสังคมบางกลุ่มยังคงตราแม่วัยรุ่นว่าเป็นผู้หญิงใจง่ายหรือไม่รู้จักรักนวลสงวนตัว สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้แม่วัยรุ่นรู้สึกด้อยค่าจนต้องใช้ชีวิตคล้ายกับผู้ไม่มีสิทธิเลือกหรือควบคุมชีวิตตนเอง

ทฤษฎีการสร้างพลังอำนาจจะไม่มองแม่วัยรุ่นในลักษณะ “เหยื่อ” และจะไม่ตำหนิแม่วัยรุ่น แต่จะมุ่งไปที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แม่วัยรุ่นตระหนักถึงพลังอันมุ่งมั่นในการทำความฝันของตนเองให้เป็นจริง โดยมีเป้าหมายหลักคือการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หลักการสร้างพลังอำนาจจะเกิดขึ้นได้ต้องมีจิตสำนึกวิพากษ์ หรือการปลุก

จิตสำนึก และการกระทำทางสังคมที่มีประสิทธิภาพอย่างจริงจังด้วย ซึ่งทั้งสองส่วนนี้เชื่อมโยงไปสู่โครงสร้างทาง การเมืองที่มีผลต่อประสบการณ์ของปัจเจกหรือกลุ่ม และทำให้ปัจเจกหรือกลุ่มรู้สึกไร้พลังอำนาจ โดยกิวเทียร์เรซ (Gutierrez, 1990 อ้างใน กิตพัฒนา นนทบุรีทะเล, 2558) ได้อธิบายจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ว่ามี 3 องค์ประกอบ คือ 1) การกำหนดรัฐสภาพการณ์ของตนเองว่าตนเองเหมือนกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างไร 2) การลดการปรารถนาหรือ ลงโทษตนเองสำหรับเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมา และ 3) การรู้สึกว่าคุณมีอิสระเสรีในการดำเนินชีวิต (กิตพัฒนา นนทบุรีทะเล, 2558, และจอมขวัญ เกตุแก้ว, 2555)

โดยสรุป ทฤษฎีการสร้างพลังอำนาจสามารถอธิบายผู้ใช้บริการซึ่งเป็นแม่วัยรุ่นได้อย่างชัดเจน เพราะเมื่อ วัยรุ่นต้องทำบทบาทความเป็นแม่จะมีภาวะยากลำบากในหลายๆ ด้าน อันนำไปสู่ความไร้อำนาจ คือ ไม่สามารถเข้าถึง ทรัพยากรและไม่สามารถควบคุมชีวิตตนเองได้ สังคมประทับมโนทัศน์ว่าแม่วัยรุ่นเป็นเหยื่อที่ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ สามารถควบคุมตนเองให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ ทำให้ตัวแม่วัยรุ่นรู้สึกอับอายไม่มีพื้นที่ในสังคม ทฤษฎีการสร้าง พลังอำนาจจะให้แม่วัยรุ่นตระหนักถึงพลังอันเข้มแข็งของตนเองและพร้อมที่จะทำการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ตนเองกลับมา มีอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรตามสิทธิและควบคุมตนเองได้ โดยการจะกลับมามีพลังอำนาจได้นั้น แม่วัยรุ่นต้องมี จิตสำนึกเชิงวิพากษ์ หรือมีการปลุกจิตสำนึก เริ่มต้นจากการกำหนดรู้ว่าตนเองเหมือนกับคนอื่นในสังคม มีสิทธิในการ เข้าถึงทรัพยากรอย่างเต็มที่ โดยจะไม่ตำหนิตนเองเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะหากยังคงตำหนิตนเองอยู่ก็สิ่ง ที่แม่วัยรุ่นมองตนเองก็ไม่ต่างจากการถูกตีตราจากสังคม นอกจากไม่ตำหนิตนเองแล้ว แม่วัยรุ่นต้องปลดพันธนาการ ต่างๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนา และใช้ชีวิตอย่างมีเสรีภาพใช้ทรัพยากรในการพัฒนาตนเองและครอบครัวต่อไป

ทฤษฎีการตีตรา

การตีตรา (Stigma) มีความหมายในเชิงลบ เมื่อได้ยินได้ฟังจะสัมผัสได้ถึงความอับอาย ความอับอาย การ ทำให้เสื่อมเสีย (Spoiled Identity) การตีตราเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความซับซ้อน (a complex social phenomena) หรือกระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างการอ้างให้เชื่อว่ามีคุณสมบัติเป็นเช่นนั้น (attribute) กับคตินิยามหรือการเหมารวม (Stereotype) อย่างในกลุ่มแม่วัยรุ่นจะถูกอ้างให้เชื่อว่าจะต้องมีลักษณะชั่วร้าย ใจง่าย เมื่อมีแม่ วัยรุ่นบางคนทอดทิ้งเด็กจะนำไปสู่คตินิยามหรือการเหมารวมว่าแม่วัยรุ่นไม่มีความรับผิดชอบ แม่วัยรุ่นทั้งถูก แม่วัยรุ่น เป็นแม่ใจร้าย การตีตราด้วยลักษณะต่างๆ เหล่านี้ทำให้แม่วัยรุ่นมีลักษณะที่ไม่เป็นที่ต้องการหรือถูกเหมารวมว่าน่า รังเกียจ คนในสังคมไม่ยอมรับนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ (discrimination) เมื่อศึกษาความหมายของคำว่า การตีตรา (Stigma) จะพบว่าจุดกำเนิดของการตีตรามาจากกระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม และปัจเจกบุคคล การตีตราเป็น การลงเครื่องหมายกำกับความอับอายในบุคคลที่มีลักษณะที่ไม่เป็นที่ต้องการ หรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งไม่ได้เป็น พฤติกรรมที่มีแต่กำเนิด และตีตรานี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เอง แต่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีการปฏิสัมพันธ์กับ บุคคลอื่น โดยพฤติกรรมที่ถูกตีตราในแต่ละสังคมนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามบริบทสังคม อย่างในสังคมไทยแม่วัยรุ่น จะถูกตีตราว่าชั่วร้าย ใจง่าย แต่ในประเทศอังกฤษนอกจากแม่วัยรุ่นจะถูกตีตราว่าหัวอ่อน อ่อนต่อโลก ไม่มีวุฒิภาวะ แล้ว ยังจะถูกตีตราว่าไม่ซื่อสัตย์ เพราะพวกเขาอมเป็นแม่วัยรุ่นเพื่อให้เข้าถึงสวัสดิการที่มากกว่าคนปกติ สิ่งเหล่านี้ สะท้อนบริบทสังคมที่ต่างกันทำให้เกิดการตีตราแม่วัยรุ่นในลักษณะที่ต่างกันด้วย (รพีพงษ์ กันยะมี, 2555 ; กิตพัฒนา นนทบุรีทะเล, 2550 และ Kyla Ellis-Sloan, 2013)

ดังนั้น จุดเริ่มต้นของการตีตราแม่วัยรุ่นเกิดเมื่อบุคคลในสังคมมีปฏิสัมพันธ์กันจนเกิดการกำหนดสร้าง (socially constructed) ความหมายพฤติกรรมความดี เลว โดยผู้กำหนดสร้างความหมายและนำภาษามาชี้นำตัดสิน พฤติกรรมบุคคลอื่นนั้น อาจเรียกได้ว่า “นักจัดการความดีงาม”(Moral entrepreneurs) หลังจากผ่านกระบวนการ กำหนดสร้างความหมายพฤติกรรมการตั้งครมในวัยรุ่นว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เป็นพฤติกรรมที่ไม่พึง ปรารถนาแล้ว บทบาทของแม่วัยรุ่นจะถูกเปลี่ยนจากคนปกติในสังคมไปสู่บทบาทของคนที่แตกต่างกันหรือแปลกไปจาก ปกติ (difference) บทบาทดังกล่าวจะนำไปสู่การคาดหวังของสังคมที่มีต่อบทบาทนั้น อย่างบทบาทแม่วัยรุ่นที่สังคม คาดหวัง คือ การออกจากโรงเรียนเพื่อเลี้ยงลูก การไม่ยุติการตั้งครม เพราะเป็นบาป จะเห็นได้ว่าสิ่งที่สังคมคาดหวัง จากแม่วัยรุ่นล้วนแล้วแต่เป็นการถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม นอกจากการตีตราแม่วัยรุ่นจะส่งผลต่อบทบาทที่ สังคมคาดหวังต่อตัวแม่วัยรุ่นแล้ว ยังส่งผลให้เกิดความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ทางสังคมที่แท้จริง Virtual Social Identity และอัตลักษณ์ทางสังคมเสมือนจริง Actual Social Identity ของแม่วัยรุ่นอีกด้วย อย่างไรก็ตามในกรณีนี้คนในสังคมตี ตราแม่วัยรุ่นว่าเป็นผู้หญิงใจง่าย ไม่มีความรับผิดชอบเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมเสมือนจริงให้แม่วัยรุ่น ในทาง

กลับกันอัตลักษณ์ทางสังคมที่แท้จริงของแม่วัยรุ่นอาจไม่เป็นเช่นนั้น การมีเพศสัมพันธ์อาจเกิดจากการถูกล่อลวงหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็เป็นได้ แม่วัยรุ่นหลายคนพยายามแสดงอัตลักษณ์ทางสังคมที่แท้จริงของตนเองออกมา แต่ก็อาจไม่สำเร็จเพราะการตกอยู่ในสถานภาพของผู้ถูกตีตราที่ประหลาดและไร้ซึ่งพลังอำนาจเกินกว่าจะกระทำการใดได้ (Hsin Yang, et al, 2007 ; cited in Harrington, 2014 อ้างถึงใน กิติพัฒน์ นนทบุรีมะตุล, 2558 ; วันชนะ ไชยะแสง, 2554 และรพีพงษ์ กัญยะมี, 2555)

สำหรับการจัดการกับการตีตราของแม่วัยรุ่นนั้นมีวิธีการที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการปกปิดและกลบเกลื่อนความผิดปกติของตนเอง เช่น เมื่อมีอาการแพ้ท้องจะแกล้งทำเป็นป่วย เป็นไข้ และแยกตัว เพราะไม่ต้องการให้คนอื่นรู้ว่าตนตั้งครรภ์ แม่วัยรุ่นจะมีปัญหาเรื่องความไว้วางใจ ไม่กล้าสนิทกับใคร เพราะเกรงว่าจะล่วงรู้ความลับที่ตนตั้งครรภ์ บางคนต้องโกหกเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองเพื่อไม่ให้คนอื่นสงสัยแม่วัยรุ่นบางรายตัดสินใจยอมบุตรให้กับครอบครัวบุญธรรม และปกปิดคนอื่นว่าไม่เคยตั้งครรภ์มาก่อน ซึ่งแม่วัยรุ่นกลุ่มนี้จะปฏิเสธทราบปที่อยู่อัตลักษณ์ส่วนบุคคลและแสดงออกอย่างเป็นปกติวิสัย (Normalization) แต่สุดท้ายแม่วัยรุ่นที่เรียกว่าก้าวพ้นความเจ็บปวดจากการตีตราและรักษาบาดแผลของตนเองได้นั้น คือ แม่วัยรุ่นที่ยอมรับนับถือตนเอง และไม่รู้สึกว่าต้องปกปิดเรื่องราวของตนเองที่ถูกตีตราอีกต่อไป แม่วัยรุ่นเหล่านี้พร้อมที่จะถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์ของตนให้แม่วัยรุ่นคนอื่นที่ถูกตีตราได้ก้าวพ้นความเจ็บปวดเหล่านั้นไปได้เช่นกัน (กิติพัฒน์ นนทบุรีมะตุล, 2550 และ รพีพงษ์ กัญยะมี, 2555)

แม้ว่าหนทางการหลุดพ้นจากการถูกตีตราและการรักษาบาดแผลที่ได้รับจากการถูกตีตราจะมี แต่ก็ไม่ง่ายที่จะก้าวผ่าน เพราะ การตีตราพฤติกรรมของแม่วัยรุ่นว่าเป็นพฤติกรรมที่น่าอับยศอดสู ทำให้เกิดการเบียดขับทางสังคม และทำให้แม่วัยรุ่นสูญเสียคุณค่าความเป็นมนุษย์ แม้ว่าวันเวลาผ่านไปแต่ความอับยศอดสูยังคงติดตัวแม่วัยรุ่นอยู่ การตีตราจึงเหมือนบาดแผลที่ไม่มีวันหาย หรือหากหายก็ยังคงทิ้งรอยแผลเป็นไว้ให้เจ็บซ้ำทุกครั้งทีเห็นรอยแผลเป็นนั้น ผู้ที่จะไม่รู้สึกรังเกียจกับบาดแผลนั้นแล้ว คือ แม่วัยรุ่นที่ได้รับการเสริมพลังอำนาจจนเข้มแข็งพร้อมที่จะใช้ชีวิตของตนเองอย่างมีคุณค่าและสามารถนำประสบการณ์ของตนเองมาเป็นแนวทางในการปลดปล่อยแม่วัยรุ่นให้หลุดพ้นจากการถูกตีตราต่อไป แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น นอกจากจะให้ความช่วยเหลือเพื่อให้แม่วัยรุ่นสามารถดำรงชีวิตได้ตามอัตภาพแล้ว ต้องคำนึงเสมอว่าสวัสดิการและการบริการจะไม่เป็นการตีตราแม่วัยรุ่นซ้ำ เพราะแม่วัยรุ่นอยู่ในฐานะผู้ใช้บริการ และสวัสดิการที่ให้เป็นสวัสดิการตามสิทธิ การร้องขอความช่วยเหลือจึงไม่จำเป็น แต่เป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ต้องจัดบริการให้ตามหน้าที่อยู่แล้ว

แนวคิดสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับแม่วัยรุ่น

ปรัชญาพื้นฐานของการสังคมสงเคราะห์ นั้นเป็นความคิดในลักษณะของการกุศล หรือการอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน โดยมองมนุษย์ว่าสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ เน้นการให้ความสำคัญกับศักยภาพ สิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม โดยมีปรัชญาในการปฏิบัติงานที่ว่า “ช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้” (Help them to help themselves) หมายความว่าคนที่นักสังคมสงเคราะห์จะช่วยผู้ที่มีปัญหาเดือดร้อน และมาขอรับการสงเคราะห์ (Client) นั้น ก็เพื่อต้องการให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะต้องทำงานร่วมกับเขา (Work with client) ไม่ใช่กระทำให้เขาฝ่ายเดียว (Not work for client) ดังนั้น การตัดสินใจใดๆ (Decision making) ในการเลือกทางแก้ปัญหาของเขานั้น ย่อมเป็นอำนาจของผู้มารับการสงเคราะห์เป็นสำคัญ จึงจะทำให้การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ (นงลักษณ์ เทวกุล ณ อยุธยา, มปป.: 9) อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย การสังคมสงเคราะห์นอกจากจะช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้แล้ว ยังต้องมีหลักของความเห็นอกเห็นใจ การแบ่งปัน ไม่เอาัดเอาเปรียบ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ให้โอกาสบุคคลอื่นในสังคม และเห็นประโยชน์ส่วนรวม การปกครองระบบประชาธิปไตยนี้มีความเป็นมนุษยนิยม (Humanism) เพราะ มองมนุษย์ว่ามีคุณค่า มีความสามารถ และหากได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้น หลักการสังคมสงเคราะห์ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงต้องมีแนวคิดดังกล่าวสอดแทรกอยู่ด้วย

ส่วนสวัสดิการสังคมที่หมายถึง การกินดี อยู่ดี มีสุข และมีสิทธิ สวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของแม่วัยรุ่น ผู้ที่มีสภาพปัญหาเฉพาะ และถูกตีตราจากสังคมอันทำเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินชีวิต สวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นจึงเป็นสิ่งที่ทำให้แม่วัยรุ่นสบายดีขึ้น จากการกินดี อยู่ดี มีสุข และมีสิทธิ อย่างไรก็ตาม สวัสดิการสำหรับแม่

วัยรุ่นอาจเป็นสวัสดิการในความหมายอย่างกว้าง คือ เป็นสวัสดิการแบบรัฐสวัสดิการ การจัดสวัสดิการแบบนี้ต้องใช้เงินจำนวนมากจากการเก็บภาษีอัตราก้าว เพื่อนำมากระจายประโยชน์ตอบแทนไปยังประชาชนอย่างทั่วถึง โดยประชาชนในประเทศต้องเห็นพ้องต้องกัน หรืออาจเป็นสวัสดิการตามความหมายอย่างแคบ อยู่ในรูปแบบสวัสดิการสังคมแบบชั่วคราว หรือแบบเก็บตก (Model A. The residual welfare model of social policy) การจัดสวัสดิการแบบเก็บตกนี้อาจเป็นจัดสวัสดิการที่เสี่ยงต่อการผลิตซ้ำความเจ็บปวด และเป็นการตีตราแม่วัยรุ่น แม่วัยรุ่นอาจคิดว่าตนคือผู้ผิดปกติกที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐ ในทางกลับกันการจัดสวัสดิการรูปแบบนี้ในสังคมสมัยใหม่ที่เชื่อว่าปัญหาสังคมเป็นสิ่งสะท้อนลักษณะร่วมของสังคม แนวคิดนี้ทำให้มองมนุษย์ในแง่ดี การจัดสวัสดิการดังกล่าวจึงสามารถนำมาป้องกัน แก้ไข พัฒนาสังคม รวมทั้งสร้างความมั่นคงและภูมิคุ้มกันทางสังคมได้อีกด้วย (วันทนี วาลิกะสิน สุรางรัตน์ วศินารมณ และ กิติพัฒน์ นนทปัทมะดูล, 2537 อ้างใน กิติพัฒน์ นนทปัทมะดูล, 2544)

ปัจจุบันการจัดสวัสดิการสังคมอาจพิจารณาจากแนวคิดทางสายที่สาม (The third way) ที่ไม่ใช่ความหมายกว้างหรือความหมายแคบ แต่เรียกว่า ซ้ายใหม่ หรือทางสายที่สาม ที่เน้นให้ปัจเจกใช้บริการจากระบบตลาดเสรี ครอบครัว ชุมชน องค์กรศาสนา บริษัทธุรกิจ และอื่น ๆ ภายใต้วสวัสดิการพหุลักษณะนิยม (Welfare Pluralism) (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดูล, 2552) รูปแบบสวัสดิการพหุลักษณะ (Welfare Pluralism) ของแอนโทนี กิดเด็นส์ เน้นความหลากหลายตามวิถีแห่งวัฒนธรรม ความเชื่อถือตามหลักศาสนา ค่านิยมของคนเฉพาะกลุ่ม ซึ่งเป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมเข้าร่วมจัดบริการสังคมให้ตรงกับความต้องการของประเด็นปัญหาพื้นที่และกลุ่มมากขึ้น แนวคิดการจัดสวัสดิการรูปแบบนี้จะทำให้สวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นมีลักษณะเฉพาะตรงกับประเด็นปัญหาของแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่นมากขึ้น อย่างแม่วัยรุ่นที่อยู่กรุงเทพฯ อาจต้องการบริการเลี้ยงลูกช่วงกลางวันเพราะต้องไปทำงาน ส่วนแม่วัยรุ่นที่อยู่ต่างจังหวัด อาจต้องการบริการคำปรึกษาเรื่องกฎหมายและทะเบียนราษฎร หากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบและเน้นสวัสดิการในรูปแบบบริการที่มีลักษณะเฉพาะในแต่ละพื้นที่ แม่วัยรุ่นน่าจะได้รับสวัสดิการที่เหมาะสมและสามารถนำไปสู่การพัฒนาชีวิตตนเองได้ในอนาคต

2. เครื่องมือและวิธีการศึกษา

บทความนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเครื่องมือที่สำคัญที่สุด คือ ตัวผู้วิจัยซึ่งเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-depth Interview) และการบันทึกข้อมูลวันต่อวัน โดยผู้วิจัยเลือกผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยแบบเจาะจง (Purposive sample) ตามความสมัครใจ จึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหารของสหทัยมูลนิธิที่เคยมีประสบการณ์ทำงานกับแม่วัยรุ่น จำนวน 2 ท่าน โดยผู้วิจัยอาศัยการศึกษาเฉพาะกรณีแบบเน้นสาระภายนอก (Instrumental case study) เป็นการสืบค้นหาความรู้ความจริงที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือประเด็นปัญหาใดๆ ที่น่าสนใจ โดยอาศัยผลของการศึกษาจากกรณีเฉพาะหรือสิ่งที่นักวิจัยทำการสืบค้นเป็นฐานหรือเครื่องมือในการทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในประเด็นสวัสดิการและแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น ทั้งนี้ ผู้วิจัยคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย และพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลอย่างเคร่งครัด

3. ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษา ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ส่วนที่ 2 สวัสดิการในฐานะความมีคุณค่าของผู้จัดสวัสดิการและผู้ใช้บริการ และส่วนที่ 3 แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น การช่วยเหลือ และการส่งต่อพลัง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

สำหรับข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลคร่าว ๆ ไม่ลงรายละเอียดมากนัก เนื่องจากเป็นจริยธรรมการวิจัย และเป็นการพิทักษ์สิทธิผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 1	เพศหญิง	อายุ 59 ปี	อายุงาน 39 ปี
ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2	เพศหญิง	อายุ 49 ปี	อายุงาน 27 ปี

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยทั้ง 2 ท่าน เคยเป็นนักสังคมสงเคราะห์ระดับปฏิบัติการ และมีประสบการณ์ทำงานและการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น และผู้หญิงตั้งครรภ์ไม่พร้อม มีส่วนในการออกแบบสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นในขณะที่เป็นหัวหน้างานฯ และผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านหนึ่งเป็นตัวแทนเข้าร่วมผลักดันและเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสำหรับผู้หญิงตั้งครรภ์ไม่พร้อมร่วมกับภาคีเครือข่าย ร่วมทั้งร่วมร่างพระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2559 อีกด้วย จากประสบการณ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสามารถอธิบายปรากฏการณ์แม่วัยรุ่น สวัสดิการจัดให้แม่วัยรุ่น และแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นได้อย่างชัดเจน ครอบคลุมทุกมิติ

ส่วนที่ 2 สวัสดิการในฐานะความมีคุณค่าของผู้จัดสวัสดิการและผู้ให้บริการ

สวัสดิการเพิ่มคุณค่าให้แม่วัยรุ่น คุณค่าคือสิ่งที่มนุษย์ทุกคนมี เพราะฉะนั้น แม่วัยรุ่นก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีค่าไม่ต่างจากมนุษย์คนอื่น ๆ เมื่อวัยรุ่นประสบปัญหาตั้งครรภ์ ส่วนใหญ่มักอยู่ในภาวะเปราะบาง เพราะการตั้งครรภ์เกิดจากความไม่พร้อม และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรเป็นพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานสังคม จึงถูกตีตราจากสังคมภายนอก การตีตราส่งผลต่ออัตมโนทัศน์และการยอมรับทั้งจากครอบครัวและสังคม บางรายปกปิดครอบครัว และครอบครัวไม่ยอมรับ ไม่ให้ความช่วยเหลือ เกิดเป็นปัญหาที่ซับซ้อนจนทำให้แม่วัยรุ่นรู้สึกไร้อำนาจ ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากร และไม่สามารถควบคุมชีวิตตนเองได้ เมื่อแม่วัยรุ่นมีใจที่อ่อนแอ เสมือนผู้ไร้ทางเลือกก็就会被ยึดเย็ดทางเลือกโดยคนในสังคมภายนอก ที่มองว่าทางเลือกนั้นเป็นทางที่เหมาะสม โดยแม่วัยรุ่นต้องจำยอม เพราะไม่มีพลังมากพอที่จะเลือกทางเดินชีวิตของตนเอง แต่เมื่อแม่วัยรุ่นเข้ามาใช้บริการที่สหทัยมูลนิธิ นอกจากสวัสดิการที่ได้รับแล้ว แม่วัยรุ่นยังได้รับการเสริมพลังที่มีคุณค่า ให้กลับมาแข็งแกร่งและหาทางออกของปัญหาด้วยตนเอง โดยสหทัยมูลนิธิออกแบบสวัสดิการและบริการไม่ให้เป็นการรับฝากลูก หรือมีปัญหาความยากจนให้บริการนมผงเท่านั้น แต่ออกแบบให้มีความหลากหลาย ทำให้แม่วัยรุ่นได้มีสิทธิเลือกใช้บริการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาของตนเอง ระหว่างการใช้บริการแม่วัยรุ่นจะอยู่ในระดับที่เท่าเทียมกับผู้ใช้บริการหรือนักสังคมสงเคราะห์ เพราะมุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ สหทัยฯ มองว่า *ผู้ใช้บริการหรือแม่วัยรุ่นคือผู้มีพระคุณ* และยึดหลักการสังคมสงเคราะห์อย่างเคร่งครัด จึงปราศจากอคติ และการตีตรา การรับสวัสดิการจะไม่ทำให้แม่วัยรุ่นสูญเสียคุณค่าหรือทำให้รู้สึกแย่ง เพราะผู้จัดสวัสดิการเชื่อเสมอว่า แม่วัยรุ่นที่เข้าใช้บริการมีคุณค่า การที่แม่วัยรุ่นประสบปัญหา ไม่ได้ทำให้คุณค่าความเป็นมนุษย์นั้นหายไป ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

“บางคนแค่ได้ข้อมูล แค่ได้รับคำปรึกษาก็สามารถจัดการชีวิตตนเองผ่านวิกฤตไปได้เร็ว สามารถเลือกทางเดินที่เหมาะสมต่อของตัวเองและลูกได้ เพราะเค้ามีพลัง มีคุณค่าอยู่แล้ว พลังมันอาจหายไปช่วงวิกฤต เรามีหน้าที่ดึงพลังและทำให้เค้าเห็นคุณค่าในตัวเอง” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 1

“แม่วัยรุ่นที่ยากจนต้องการนมผงแล้วเราก็ให้นมผงอย่างเดียวไม่ได้นะ เราต้องให้ทางเลือกเค้าด้วย บริการเรามีตั้งมากมาย เค้าต้องมีสิทธิ์เลือกสิ ก็ปัญหาเกิดกับเค้า การทำให้เค้าได้เลือกแนวทางการแก้ไขปัญหาเอง เราประคับประคอง จะทำให้เค้าภูมิใจและรู้สึกมีค่ามากขึ้น อย่างเคสที่ได้ทำเพื่อลูก” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2

สวัสดิการเพิ่มคุณค่าให้ผู้จัดสวัสดิการ จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมทางการวิจัย พบว่า นักสังคมสงเคราะห์หรือผู้จัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นของสหทัยมูลนิธิ ไม่เพียงแต่จัดสวัสดิการเพราะเป็นการทำตามหน้าที่ที่ต้องทำเพื่อแลกเงินเดือนเท่านั้น แต่การจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นเป็นการทำตามหลักปรัชญาขององคกรที่ว่า “มนุษยชาติมีพันธะต้องให้สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตแก่เด็ก” หลักปรัชญาขององคกรนอกจากจะทำให้รู้ว่าเป้าหมายของการจัดสวัสดิการคืออะไร ยังทำให้รู้ว่างานที่ทำมีคุณค่ามากแค่ไหน หากเชื่อว่า เด็กวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ในวันหน้า ซึ่งเป็นอนาคตของชาติ การมอบสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต ก็คือ การมอบสิ่งที่ดีให้แก่ประเทศชาติเช่นกัน คุณค่าของการจัดสวัสดิการและงานสังคมสงเคราะห์จึงไม่ใช่คุณค่าที่เป็นตัวเงิน แต่เป็นคุณค่าทางจิตใจที่นักสังคมสงเคราะห์ได้ทำเพื่อผู้อื่น ได้ทำเพื่อประเทศชาติ และการปฏิบัติงานโดยไม่มองว่าเป็นการทำตามหน้าที่เท่านั้น จะทำให้คนทำงานไม่รู้สึกมีภาระ ซึ่งการเป็นนักสังคมสงเคราะห์จะมองผู้ใช้บริการเป็นภาระไม่ได้ ในส่วนนี้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เน้นย้ำผ่านการสัมภาษณ์ว่า “ผู้ใช้บริการไม่ใช่ภาระ แต่เป็นเสมือนผู้มีพระคุณ” ผู้ให้บริการทำให้ นักสังคมสงเคราะห์ได้ใช้ชีวิตที่เรียบง่ายเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น และเพื่อพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง ซึ่งเหล่านี้เป็นการสะท้อนกลับพลังและคุณค่าจากการทำงาน

แม้ว่าการทำงานสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานกับผู้ให้บริการ หรือแม่วัยรุ่นที่แม่จะอยู่ในภาวะเปราะบาง แต่คุณค่าและมีพลังอำนาจในตัวแม่วัยรุ่นนั้นไม่ได้หายไป การได้ให้บริการที่ดีทำให้ได้รับการส่งต่อคุณงามความดีและพลังอันทรงคุณค่าทั้งจากผู้ให้และผู้รับสวัสดิการ ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

“พี่ว่าการทำงานการให้บริการกับแม่วัยรุ่น แม้ว่าสุดท้ายเราจะช่วยอะไรเค้าไม่ได้เลย เรายังมีคุณค่านะ คุณค่าที่เราได้ทำเต็มที่หรือยัง และความตั้งใจของเราเนี่ยแหละเป็นพลังที่เค้าได้รับ” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 1

“...มนุษย์ชาติมีพันธะต้องให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่เด็ก พี่ว่าต้องมองที่ปรัชญาหลักองค์กรเลย แล้วต้องรู้ด้วยว่าสิ่งที่ที่ดีที่สุดสำหรับเด็กคืออะไร เราจะได้มีเป้าหมายในการจัดสวัสดิการ การทำเพื่อเด็กมันก็สะท้อนหมดนะ ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ...”

“การมองว่าผู้ใช้บริการ คือ ผู้มีพระคุณ ตามที่ป้าอาจารย์สอน คือ ถ้าไม่มีเขาเราก็กินไม่กินงานทำ และเราก็กินไม่ได้มีโอกาสมหาเพื่อผู้อื่น แต่ไม่ใช่ให้มองเรื่องเงินเดือนอย่างเดียวนะ ที่พี่ทำ เพราะพี่ชอบงานนี้มันเป็นงานที่สวยงามและมีคุณค่า...” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2

สวัสดิการหลักสำหรับแม่วัยรุ่นของสหทัยมูลนิธิ

สวัสดิการหลักสำหรับแม่วัยรุ่นของสหทัยมูลนิธิถูกจัดขึ้นตามปรัชญาหลักขององค์กร และนำเอาสภาพปัญหาและความต้องการของแม่วัยรุ่นตั้งแต่ตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอดบุตรมาเป็นแนวทางในการจัดสวัสดิการ ดังนั้น สวัสดิการของสหทัยจึงมีสวัสดิการเด็กและสวัสดิการครอบครัวให้แม่วัยรุ่นมีทางเลือกในการรับบริการตามสภาพปัญหาและความจำเป็นอันมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้เด็กได้รับการดูแลที่เหมาะสม ส่วนสวัสดิการและการบริการสำหรับแม่วัยรุ่นของสหทัยมูลนิธิมีทั้งหมด 7 บริการ ได้แก่ 1. บริการโภชนาการอาหารเด็ก (นมผง) 2. บริการทุนการศึกษาให้แม่วัยรุ่นและบุตรที่เกิดจากแม่วัยรุ่นการให้ทุนนี้พิจารณาตามความพร้อมและศักยภาพรายบุคคล 3. บริการครอบครัวอุปถัมภ์ให้บริการดูแลบุตรของแม่วัยรุ่นเป็นการชั่วคราวในกรณีที่แม่วัยรุ่นไม่สามารถเลี้ยงเองได้ 4. บริการจัดหาครอบครัวบุญธรรมในกรณีที่แม่วัยรุ่นและเครือญาติประเมินตนเองแล้วว่าไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กได้แน่นอนและต้องการหาครอบครัวทดแทนให้กับเด็ก 5. การช่วยเหลือเงินทุนประกอบอาชีพ 6. การช่วยเหลือด้วยเงินสงเคราะห์เฉพาะหน้า ช่วยค่าเลี้ยงดูบุตร หรือช่วยค่าเช่าบ้าน และ 7. บริการให้คำปรึกษา สวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นที่สหทัยไม่เพียงแต่ตอบสนองความเป็นแม่และเมียเท่านั้น แต่ยังมีสวัสดิการสวัสดิการอันเป็นทางเลือก โดยแม่วัยรุ่นไม่จำเป็นต้องอยู่บ้านเลี้ยงลูก และทนต่อการถูกกดขี่ทางเพศ หรือถูกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมอีกต่อไป เพราะสวัสดิการที่สหทัยจัดให้จะทำให้แม่วัยรุ่นมีโอกาสในการพัฒนาตนเองนำไปสู่การปลดปล่อยตัวเองจากการถูกกดขี่ แม่วัยรุ่นสามารถเปลี่ยนจากผู้ถูกกระทำมาเป็นผู้กระทำการ (Agency) เลือกบริการที่คิดว่าเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและบุตรมากที่สุด ส่วนนักสังคมสงเคราะห์จะจัดสวัสดิการผ่านกระบวนการสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้สวัสดิการเหล่านั้นมีส่วนร่วมทำให้แม่วัยรุ่นได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

“สวัสดิการนมผงหนึ่งเรื่องที่สามารถช่วยแม่วัยรุ่นได้ ถ้าเป็นรูปธรรมเลยนะ สวัสดิการช่วยเหลือลูกของแม่วัยรุ่นเป็นสวัสดิการที่จะช่วยแม่วัยรุ่นได้ สวัสดิการรับลูกของแม่วัยรุ่นมาเลี้ยงให้ชั่วคราวช่วยแม่วัยรุ่นได้ ค่าเช่าบ้าน เงินสงเคราะห์เฉพาะหน้าก็ช่วยแม่วัยรุ่นได้ อะไรอีกล่ะ ประมาณนั้นแหละ สวัสดิการบุตรบุญธรรมก็ใช่...สหทัยไม่ได้จัดสวัสดิการให้แม่วัยรุ่นเลี้ยงลูกอย่างเดียว แม่วัยรุ่นนี้แหละที่ต้องเลี้ยงตัวเองให้ได้ กิจกรรมกลุ่มก็ดีพวกเพิ่มคุณค่า แลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้รู้ว่าคุณต้องช่วยตัวเอง ทำให้ตัวเองดีก่อน ไม่ใช่รอพึ่งผู้ชาย เพราะมันพึ่งไม่ได้ เค้าต้องลุกขึ้นมาเรียน คนไหนเรียนได้ อยากเรียน ก็รับบริการทุนการศึกษาไป นอกเหนือจากที่รัฐออกให้ อย่างบางคนจะจบปวช. อยู่แล้วมาท้อ ก็ไปเรียนต่อให้จบจะได้มีวุฒิมีงานทำ ผ่าลูกได้ก่อนแล้วค่อยมารับลูกไปดูแลก็ยังได้ เพราะนั่นสวัสดิการของสหทัยเน้นให้มีทางเลือก ให้ได้พัฒนาตนเอง...” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 1

“สวัสดิการที่เป็นรูปธรรมนะก็เป็นคำปรึกษา ทุนการศึกษา นมผง เรื่องฝากลูก เรื่องของยกมอเด็กเป็นบุตรบุญธรรม แล้วก็เรื่องของทุนประกอบอาชีพ เงินช่วยเหลือเฉพาะหน้า 7 อันหลักๆ ที่จัดให้” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2

นอกจากการจัดสวัสดิการดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2 ได้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น นอกจากการพิจารณาจากสภาพปัญหาและความต้องการโดยให้แม่วัยรุ่นเป็นผู้ตัดสินใจเลือกบริการแล้ว หากแม่วัยรุ่นและครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม และทำให้เกิดความเสี่ยง

ต่อเด็ก นักสังคมสงเคราะห์ต้องใช้กฎหมายเข้าแทรกแซง และจัดสวัสดิการที่จำเป็นเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเป็นสำคัญ ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

“ลำพังสวัสดิการที่มีอาจไม่สามารถให้ประโยชน์แก่เด็กและแม่วัยรุ่นได้ อย่างเคสของพี่เห็นมัย เคาก็ไม่ได้อยากฝากลูกไว้กับเราแต่แรกนะ แต่ประเมินแล้วเด็กเสี่ยง เค่าไม่ได้เลือกรับสวัสดิการ แต่เราต้องใช้กฎหมายคุ้มครองเพื่อความปลอดภัยของเด็ก” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2

ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นในสังคมสมัยใหม่ การช่วยเหลือ และการส่งต่อพลัง

ในส่วนของแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นนั้น หมายถึง แนวทางที่จะทำให้แม่วัยรุ่นอยู่ในภาวะอยู่ดีกินดี มีสุข และมีสิทธิ์ อันจะนำไปสู่การลดปัญหาและความยากลำบากลง ทำให้แม่วัยรุ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ตามอัตภาพ ซึ่งแนวทางเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้จัดสวัสดิการสังคมมีทัศนคติที่ดีต่อแม่วัยรุ่น ไม่รังเกียจและไม่รู้สึกว่ามีแม่วัยรุ่นคือภาระ แต่ต้องร่วมด้วยช่วยกันช่วยเหลือ และป้องกันแก้ไขไม่ให้เกิดสถานการณ์เลวร้ายลง

“มองคนให้เป็นคนและลดการตีตรา” หัวใจหลักนำไปสู่แนวทางการจัดสวัสดิการ

สำหรับแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น มีหลายหน่วยงานพยายามศึกษาหาแนวทางการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม แต่ยังคงติดขัดทางความคิดที่ตีกรอบและตัดสินแม่วัยรุ่นประหนึ่งว่าตนเป็นนักจัดการความดีเลว การสวมบทบาทดังกล่าวทำให้ทัศนคติที่มีต่อแม่วัยรุ่นนั้น คือ คนไม่ดี คนไม่ดีจากการไม่ทำตามบรรทัดฐานสังคม คนไม่ดีจากการตั้งครมไม่พร้อม และจากการตั้งครมก่อนวัยอันควร ทัศนคติเหล่านี้ทำให้ผู้จัดสวัสดิการไม่สามารถแยกบรรทัดฐานสังคม ความผิดพลาดออกจากการให้ความช่วยเหลือได้ เพราะไม่มีความเห็นอกเห็นใจ และไม่เข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

ดังนั้น ก่อนที่จะไปสู่แนวทางการจัดสวัสดิการ ผู้จัดสวัสดิการทุกระดับไม่ว่าจะเป็นผู้กำหนดนโยบายหรือผู้ปฏิบัติงานต้องสลวยอคติและการตีตราแม่วัยรุ่น พร้อมทั้งมองแม่วัยรุ่นอย่างเข้าใจในสิ่งที่พวกเขากำลังประสบอยู่ แม่วัยรุ่นคือคนคนหนึ่งที่สามารถทำผิดพลาดได้ แต่เมื่อผิดพลาดไปแล้ว สิ่งที่เหมาะสมควรได้รับ คือ โอกาส หากยังมองแต่ความผิดพลาด จับจอบอยู่กับพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม แต่ไม่หาแนวทางช่วยเหลือและแก้ไข ปัญหาก็คงจะยังคงอยู่ และยิ่งแยกว่าเดิม เพราะถูกผลิตซ้ำจากทัศนคติด้านลบ ซึ่งส่งผลให้การจัดสวัสดิการและการให้บริการย่ำอยู่กับที่

“คุณจะทำงานกับคน คุณต้องมองคนเป็นคนก่อน ถ้าคุณยังทำไม่ได้ก็ทำงานกับคนไม่ได้ อันนี้คือหัวใจของการทำงานเป็นแนวทางหลักของการจัดสวัสดิการเลยนะ เป็นแม่วัยรุ่นก็เหมือนเป็นโรคหัวใจ ถ้าคุณคิดแบบนี้คุณก็จะเห็นว่ามันไม่ได้ร้ายแรงถึงขนาดแก้ไม่หาย ถ้ามีการประคับประคอง มีการจัดสวัสดิการที่ดีมันก็ทำได้ แต่ถ้าเรามองว่าเป็นแม่วัยรุ่นมันน่าเกลียด มันก็จะทำอะไรไม่ได้เลย ลูบหน้าปะจมูกกันไป ... เราต้องผ่านไข้อุณหภูมิความคิดแบบนี้ให้ได้ก่อน” ข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 1

“...หลายคนไม่เข้าใจ ทัศนคติไม่ดีแต่ต้นก็แย่นะ บางคนทำงานหนักแล้วพาลคิดไปทั่วว่าทำไมปัญหาเยอะจัง ก็เพราะอย่างนี้ไง ไม่คุ้มกำเนิดเลยท้องอีก ลำบากเราอีก แบบนี้ก็ไม่ต้องคุยกันละ แนวทางอะไรก็ทำไม่ได้ เพราะทัศนคติไม่ดี” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2

ในส่วนของแนวทาง ผู้วิจัยขอเสนอเป็นแนวทางหลักๆ 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 แนวทางการจัดสวัสดิการที่ให้ค่า แต่ไม่ให้ราคา แนวทางที่ 2 แนวทางการจัดสวัสดิการให้สอดคล้องกับแม่วัยรุ่นในสังคมสมัยใหม่ และแนวทางที่ 3 แนวทางการจัดสวัสดิการจากหน่วยงานและบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานกับวัยรุ่น ซึ่งทั้งสามแนวทางนี้ต้องผ่านกระบวนการสังคมสงเคราะห์ทั้งสิ้น เพื่อให้สวัสดิการมีจุดมุ่งหมาย และเป็นประโยชน์ต่อแม่วัยรุ่นและบุตรอย่างแท้จริง

แนวทางที่ 1 แนวทางการจัดสวัสดิการที่ให้ค่า แต่ไม่ให้ราคา

การจัดสวัสดิการที่ให้ค่าแต่ไม่ให้ราคาในกรณีนี้อาจไม่ใช้การจัดสวัสดิการแบบถ้วนหน้าตามแนวทางของรัฐสวัสดิการเสียทีเดียว แต่เป็นการจัดสวัสดิการที่ลดความเป็นสินค้า ที่มาพร้อมกับความซื้อสัตย์ เพื่อให้แม่วัยรุ่นที่มีปัญหาจริง เข้าถึงสวัสดิการได้มากขึ้น เพราะแม่วัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในระบบตลาด ทำให้ไม่สามารถซื้อสินค้าและการบริการได้เหมือนแม่วัยอื่น การจัดสวัสดิการที่ลดความเป็นสินค้าจึงเป็นแนวทางการจัดสวัสดิการที่ทำให้แม่วัยรุ่นเข้าถึงสวัสดิการได้มากขึ้น และไม่ต้องกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายในการรับสวัสดิการ แต่สิ่งสำคัญของสวัสดิการลักษณะนี้ คือ

สวัสดิการที่ลดความเป็นสินค้าต้องไม่ลดค่าของสวัสดิการนั้นเอง สวัสดิการต้องมีค่าและมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน ส่วนแม่
วัยรุ่นต้องรู้คุณค่าและรับคุณค่าจากสวัสดิการนั้น ไม่ใช่รับอย่างเดียว เพราะหากแม่วัยรุ่นรู้คุณค่าสวัสดิการก็จะทำให้แม่
วัยรุ่นใช้ชีวิตอย่างรู้คุณค่าเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม แนวทางการจัดสวัสดิการนี้ ยังมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของแม่วัยรุ่น เพราะสวัสดิการ
เข้าถึงได้ง่าย แม่วัยรุ่นอาจมีภาวะพึ่งพิงสวัสดิการมากขึ้น พึ่งตนเองน้อยลง ส่วนผู้จัดบริการ เมื่อเป็นสวัสดิการที่ลด
ความเป็นสินค้า คุณภาพของการให้บริการอาจจะลดลงตามไปด้วย ซึ่งข้อโต้แย้งดังกล่าวสามารถหาแนวทางการ
ป้องกันแก้ไขไม่ให้เกิดปัญหาข้างต้นได้ ขึ้นอยู่กับการออกแบบและการวางเงื่อนไขการให้บริการ หากออกแบบให้การ
จัดสวัสดิการผ่านกระบวนการสังคมสงเคราะห์ มีการทำงานเชิงความคิด ความรับผิดชอบ มีการกำหนดระยะเวลา และ
เป้าหมายการรับสวัสดิการที่ชัดเจน มีการประเมิน (ไม่ใช่การจับผิด) น่าจะลดปัญหาการพึ่งพิง และคุณภาพของการ
ให้บริการได้

“... เราต้องให้ค่าแต่ไม่ให้ราคาเข้าใจมั๊ย เพราะนั่นสวัสดิการต้องไม่ได้ให้แบบบวมตัวกันหมด ไม่ได้ให้ซะจนทุก
คนอยากได้ ส่วนคนรับก็ต้องมีวินัยต้องมีปัญหาจริง ๆ ไม่ใช่ไม่มีปัญหาแต่มาเบียดบังคนอื่นเค้า ปัญหาที่เราต้องเห็นค่า
ว่าสำคัญต้องช่วยกันหาทางแก้ไข แต่ต้องไม่ทำแบบให้ราคาแบบลดกระหน่ำใครมาซื้อปก็ได้นั่นไม่เอา”

“สวัสดิการหรือการใช้บริการเป็นเครื่องมือมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ได้ให้เพื่อให้เกิดการพึ่งพิง
มูลนิธิไปตลอด เราต้องทำงานกับความคิดของเค้าด้วยไม่ได้ให้ ๆ แล้วจบ” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 1

แนวทางที่ 2 แนวทางการจัดสวัสดิการให้สอดคล้องกับแม่วัยรุ่นในสังคมยุคหลังความทันสมัย

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม
การเมือง และวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อประชากรโลก คือ การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่
สังคมสมัยใหม่ การเปลี่ยนภายใต้วาทกรรมนี้ทำให้เกิดการจัดสร้างโลกใหม่ที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น จากผู้ไม่รู้
ทำให้กลายเป็นผู้รู้ จากสังคมเกษตรกรรม เข้าสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรม และเข้าสู่ยุคแห่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
ที่มาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ ระบบทุนนิยม และความเป็นโลกาภิวัตน์ คนในสังคมสมัยใหม่เชื่อใน
เหตุผลเชิงประจักษ์ ความเป็นปัจเจกชนมากขึ้น และพยายามทำให้ตนเองเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง เพราะต้องอยู่ใน
สังคมที่มีการแข่งขันตลอดเวลา

ขณะนี้สังคมสมัยใหม่ได้ล่วงเลยไป เข้าสู่สังคมยุคหลังความทันสมัย (Post modern) คนในสังคมยุคนี้ก็
เปลี่ยนไปจากยุคสมัยใหม่ ว่าด้วยเรื่องความรู้ ความจริง อำนาจ ให้ความสำคัญต่อเสรีภาพของปัจเจก และปัจเจกเริ่มมี
ความคิดเชิงวิพากษ์ กลัวิพากษ์ปรากฏการณ์สังคม คนในยุคนี้ไม่ได้มีความคิดติดกรอบตายตัวอีกต่อไป และปฏิเสธ
ความเหมือนในทุกกรณี อย่างไรก็ตาม คนในสังคมสมัยใหม่ และยุคความทันสมัยไม่ได้มีความคิดแบบเดียวกัน
ทุกคน บางคนอยู่ในสังคมสมัยใหม่ แต่ยังคงความคิดแบบดั้งเดิม เหมือนจะเคารพเสรีภาพทางความคิด และยอมรับ
ความแตกต่าง แต่ยังมีกรอบทางความคิดบางประการที่ยังยึดไว้อย่างแนบแน่น การอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคม
จึงติดกับดักของอคติและการตีตรา ความย้อนแย้งยิ่งทางความคิดทวิความซับซ้อนของปัญหา ส่งผลให้แม่วัยรุ่นมี
ความคิดสับสน ไม่เป็นตัวของตัวเอง

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่า สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้แม่วัยรุ่นต้องปรับตัวและเปลี่ยนตาม ในยุค
เกษตรกรรมการเป็นแม่วัยรุ่นอาจเป็นเรื่องปกติ แต่ในปัจจุบันที่คนต้องเรียนหนังสือ จบมาหางานทำ และเข้าสู่ระบบ
ตลาด เพื่อหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว การเป็นแม่วัยรุ่นจึงเป็นเรื่องที่ไม่ปกติอีกต่อไป นอกจากนี้สังคมที่มี
ความซับซ้อน การผลิตและดูแลสมาชิกใหม่ไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้ปกครองต้องมีวุฒิภาวะที่พร้อม การเป็นแม่วัยรุ่นที่ยังขาด
วุฒิภาวะมากพอจะส่งผลต่อบุตรของแม่วัยรุ่นในระยะยาว ด้วยเหตุนี้ แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นจึงต้อง
ปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ในเมื่อสถานการณ์แม่วัยรุ่นเปลี่ยน สวัสดิการก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับแม่วัยรุ่นในปัจจุบัน การ
จัดสวัสดิการต้องมีทิศทางเป้าหมายที่ชัดเจน แต่ไม่มีลักษณะตายตัว ต้องเป็นสวัสดิการที่หลากหลายสอดคล้องกับวิถี
ชีวิตของแม่วัยรุ่น อย่างไรก็ตามแม่วัยรุ่นต้องเรียนกลางวัน ทำงานกลางคืน ครอบครัวทำงานประจำไม่มีเวลาเลี้ยงดู
บุตรหลาน และไม่มีเงินมากพอที่จะเอาบุตรหลานไปจ้างเลี้ยง สวัสดิการที่จัดให้อาจจะอยู่ในรูปแบบของการฝากเลี้ยง
บุตรชั่วคราว โดยวางเงื่อนไขว่าแม่วัยรุ่นและครอบครัวต้องมาเยี่ยมบุตรในเวลาที่กำหนดเป็นอย่างน้อย และทำกิจกรรม
ตามที่หน่วยงานออกแบบไว้ ซึ่งการฝากเลี้ยงนี้ต้องมีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน และต้องผ่านกระบวนการสังคม
สงเคราะห์ตลอดการรับบริการ หากถึงที่สุดแล้วแม่วัยรุ่นและครอบครัวไม่สามารถรับบุตรหลานกลับไปดูแลได้ อาจต้อง

มีบริการจัดหาครอบครัวบุญธรรมเป็นอีกหนึ่งทางเลือก ซึ่งไม่ว่าแม่วัยรุ่นจะเลือกทางใดก็ควรยอมรับการตัดสินใจ และไม่ตำหนิทางเลือกนั้น แต่ที่ผ่านมายังพบว่า การตัดสินใจยกมอบบุตรของแม่วัยรุ่น คนในสังคมไม่เข้าใจและตำหนิว่าเป็นแม่ที่ไม่รักลูก เป็นแม่ที่ไม่รับผิดชอบ ดังนั้น ระหว่างให้บริการนักสังคมสงเคราะห์ต้องทำงานเชิงความคิดกับแม่วัยรุ่นมากขึ้น เพราะแม่วัยรุ่นในยุคสมัยใหม่นอกจะมีปัญหาซับซ้อนแล้ว ยังมีความคิดที่เป็นอิสระ ซึ่งอาจจะยังไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงนัก นักสังคมสงเคราะห์จึงมีหน้าที่การทำงานเชิงความคิด ไม่ใช่ครอบงำความคิด เพียงแต่ช่วยให้แม่วัยรุ่นคิดอย่างเป็นจริง เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและเด็ก

“แม่วัยรุ่นยุคนี้ไม่เหมือนเมื่อก่อนเค้ามีความคิดเป็นของตัวเอง ไม่เหมือนเมื่อก่อนที่คิดว่าท้องแล้วก็อยู่บ้านเลี้ยงลูก บางคนเค้าก็คิด ท้องแล้วเลี้ยงลูก แล้วใครจะหาเงินให้กินให้ใช้ แต่ถ้าไม่เลี้ยงคนอื่นก็จะว่า เลยไม่รู้จะทำยังไง” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 1

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 1 อธิบายถึงความสับสนของแม่วัยรุ่นที่ได้รับผลจากการครอบงำความคิดจากคนยุคใหม่ที่ยังมีความคิดของคนยุคก่อน ซึ่งคิดแทนแม่วัยรุ่นซึ่งเป็นผู้ประสบปัญหา การมองปัญหาและหาทางแก้ไขในตำแหน่งแห่งที่ของแม่วัยรุ่นจึงถูกแทรกแซงครอบงำ

อย่างไรก็ตาม ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2 ได้อธิบายเกี่ยวกับมุมมองการแก้ปัญหาแบบเดิม ที่ไม่ได้เกิดจากคนในสังคมเท่านั้น แต่แม่วัยรุ่นในยุคหลังความทันสมัยบางคนก็ยังยึดติดความคิดแบบเดิมอย่างแนบแน่น ความคิดที่ว่าแม่ต้องเลี้ยงลูก แม่วัยรุ่นกลุ่มนี้จะหาทางแก้ปัญหาด้วยการเลี้ยงลูก ทั้งนี้เกิดจากการยึดติดความคิดและวิธีการแก้ปัญหาแบบเดิมของแม่วัยรุ่นในยุคก่อน และส่วนหนึ่งมาจากการกำหนดสร้างบทบาทของแม่วัยรุ่นจากคนในสังคมที่แม่วัยรุ่นยอมรับบทบาทนั้นโดยไม่รู้ตัว สุดท้ายเมื่อแม่วัยรุ่นประเมินตนเองแล้วว่าไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ ก็ไม่กล้าตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยวิธีอื่น เพราะรับบทบาทแม่ตามที่สังคมคาดหวังไปแล้ว

“แม่วัยรุ่นในปัจจุบันบางคนเป็นเด็กนักเรียน... พอมีลูกก็เลี้ยงกันไป คิดว่ารักลูก ส่วนแม่วัยรุ่นที่อยู่ในกลุ่มใช้ยาเสพติด ก็ไปท้อไป พอคลอดลูกก็พาลูกไปอยู่ไปเลี้ยงในวงเพื่อนที่ติดยา ติ่มเหล้าสูบบุหรี่ นี่คือความรัก เค้าก็ยังมองว่ารักก็เลี้ยง หรือบางคนก็รู้ว่าจะเลี้ยงไม่ได้แน่นอน แต่ก็เลี้ยง เพราะกลัวเค้าจะหาว่าทิ้งลูก เรื่องพวกนี้ทำให้เราต้องทำงานกับความเครียดเค้ามาก ๆ” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2

“หมามันยังไม่ทิ้งลูก พุดแบบนี้ก็ไม่ได้ หมามันแค่เลี้ยงให้ลูกมันโต ลูกหมาหากินเองได้ ลูกคนหาได้หรือ สังคมจะเอาอย่างไรกันแน่ พอเค้ายกมอบ ก็หาว่าเค้าทิ้งลูก คราวนี้เลยไม่ยกเลย คลอดแล้วทิ้งไว้ที่โรงพยาบาลเลย เพราะเค้าไม่มีทางเลือกไง เพราะมันต้องมีทางเลือกให้เค้า แล้วพอเค้าเลือกก็เลิกว่าเค้าซะที พวกคิดแทนมันก็ทำให้เค้าสับสนไม่กล้าคิดอะไรเพื่อตัวเอง”

“... Day care รับเด็กขวบครึ่ง สองขวบ แล้วก่อนหน้านั้นเด็กไปอยู่ที่ไหน พอรับแล้วต้องเอามาส่งแปดโมงเช้า รับกลับบ่ายสามครึ่ง ถามว่าแม่วัยรุ่นที่ต้องทำงานหรือเรียนมารับทันหรือ แล้วพอมัน Day care แม่ที่ทำงานกลางคืนละถ้าครอบครัวไม่ช่วยก็ไม่มีใครช่วยเลี้ยง สถานสงเคราะห์ก็ไม่ได้ฝากได้เลยนะคะ เต็มคะ แคมต้องเลี้ยงก่อนตั้งก็เดือนบางคนมีปัญหาหนัก รอไม่ได้ทำยังไงล่ะนี่” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 1

ในส่วนนี้ ผู้มีความส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2 ได้เสนอเพิ่มเติมความเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว เพราะเห็นว่าไม่ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไป แต่ครอบครัวต้องทำบทบาทหน้าที่ของตนเองให้เต็มที่ หากครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้ หรือทำได้ไม่ดี สวัสดิการจะเป็นตัวเสริมให้ครอบครัวทำบทบาทได้ดีขึ้น และกลับมาพึ่งตนเองได้อีกครั้ง

“ยามสงคราม คนเราจะร่วมพลังกันเพื่อต่อสู้ เพราะมีภัยคุกคามเดียวกัน ใจเรื่องการตั้งครภก็ไม่พร้อมนี่ก็เหมือนภัยคุกคามนะ ไม่มีใครอยากให้เกิด แต่เกิดแล้วก็ต้องช่วยกัน ครอบครัวที่แหละต้องช่วยก่อน ถ้าไม่ไหวค่อยมาหาเรา” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยท่านที่ 2

แนวทางที่ 3 แนวทางการจัดสวัสดิการจากหน่วยงานและบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานกับวัยรุ่น

ที่ผ่านมามีการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นส่วนใหญ่อยู่ในส่วนของภาครัฐเป็นหลัก ซึ่งเป็นการจัดสวัสดิการตามนโยบายของแต่ละหน่วยงานลัดตามนโยบายระดับประเทศ สวัสดิการที่จัดให้จึงไม่แตกต่างกันมากนัก แต่วิธีการนำไปปฏิบัติอาจต่างกันบ้างในส่วนของหน่วยงานชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีเอกลักษณ์มีวัฒนธรรมพื้นถิ่นเป็นของตนเอง ส่วนบุคลากรที่ทำงานจัดสวัสดิการให้แม่วัยรุ่น แต่ละหน่วยงานมักจะจัดอบรมให้ความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ แต่

ความรู้้อย่างเดียวไม่เพียงพอ การทำงานกับวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่มีความละเอียดอ่อน ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดี รวมทั้งต้องมีทักษะและประสบการณ์การทำงานกับวัยรุ่นด้วย ทั้งนี้หากหน่วยงานและบุคลากรมีคุณสมบัติดังกล่าว จะทำให้การจัดสวัสดิการเป็นไปตามแนวทางที่เอื้อต่อการบริการแม่วัยรุ่น ส่งผลให้แม่วัยรุ่นเข้าถึงสวัสดิการมากขึ้น และสวัสดิการที่ให้สามารถแก้ปัญหาของแม่วัยรุ่นได้อย่างเป็นจริง

แนวทางนี้จึงเป็นแนวทางที่ต้องบูรณาการศาสตร์และความชำนาญในแต่ละหน่วยงาน เพื่อจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น โดยภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณและร่วมร่างนโยบายกับภาคเอกชน และภาคประชาสังคมให้มากขึ้น เพื่อให้นโยบายสามารถนำไปสู่การจัดสวัสดิการที่เป็นจริงในทุกองค์กร อย่างพระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันในวัยรุ่น พ.ศ. 2559 มีการดึงส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และรับฟังความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนมากขึ้น นโยบายสวัสดิการจึงมีความครอบคลุม นอกจากการบูรณาการจากภาคส่วนต่างๆ แล้ว การนิเทศงานจากผู้มีประสบการณ์ และการฝึกปฏิบัติในหน่วยงานที่มีความชำนาญด้านวัยรุ่น เพื่อพัฒนาทักษะบุคลากรที่ต้องการทำงานกับแม่วัยรุ่นก็เป็นสิ่งจำเป็น การสนับสนุนให้บุคลากรได้ลงปฏิบัติงานจริงจะทำให้พวกเขาเข้าใจแม่วัยรุ่น และมีทักษะด้านการทำงานกับแม่วัยรุ่นผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งทักษะที่ได้นี้ไม่สามารถหาได้จากในตำรา หรือจากการอบรมในช่วงสั้นๆ แนวทางนี้จะทำให้ผู้จัดสวัสดิการมีแนวทางการจัดสวัสดิการและช่วยเหลือแม่วัยรุ่นที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการมากขึ้น และยังสามารถส่งต่อพลังให้แม่วัยรุ่นผ่านบริการที่จัดให้ได้อีกด้วย

“ทำงานกับวัยรุ่นไม่ใช่ใครก็ทำได้นะ บางทีคนทำงานก็เหมือนผู้ใหญ่ที่ไม่เข้าใจเด็ก จะให้บริการแต่ละอย่างเด็กต้องเชื่อฟัง ซึ่งใช้กับวัยรุ่นไม่ได้ นี่แหละสิ่งที่คนทำงานต้องปรับ ปรับผ่านการอบรมก็คงไม่ได้ มันเป็นทักษะต้องมาจากประสบการณ์ ต้องไปฝึกปฏิบัติ เปิดเลย Social Lab ให้เขาฝึกงานจะได้มีประสบการณ์ บางอย่างรัฐทำไม่ได้ก็อาศัยเครือข่ายลึ จิตสรรงบลงมา จัดนโยบายที่เอื้อต่อเรา เราก้ทำให้ได้” ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่ 1

4. สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอการสรุปและอภิปรายผลการวิจัยไว้ในส่วนเดียวกัน เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสรุปผลการศึกษากับแนวคิดและทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้อง โดยจะนำเสนอเป็นประเด็นเรียงตามผลการวิจัยที่นำเสนอไว้ในส่วนก่อนหน้า

การจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นของสหทัยมูลนิธิเป็นไปตามปรัชญาเป็นหลักขององค์กร คือ “มนุษย์ชาติมีพันธะต้องให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่เด็ก” ซึ่งเด็กในที่นี้หมายถึงเด็กที่เกิดจากแม่วัยรุ่นและตัวแม่วัยรุ่นเองด้วย การจัดสวัสดิการของสหทัยมีทั้งสวัสดิการเด็กและครอบครัวที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น เพราะเชื่อมั่นเสมอว่า ความรักเริ่มจากครอบครัว “love begin at home” แต่หากครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้ หรือทำหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ สวัสดิการจะเป็นสิ่งเสริมช่วยให้ครอบครัวได้รับการฟื้นฟูและกลับมามีความเข้มแข็งอีกครั้ง จึงอาจกล่าวได้ว่า สวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น คือ สิ่งเข้ามาเสริมคุณภาพชีวิต ให้อยู่ดี กินดี มีสุข และมีสิทธิ์ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างดี ซึ่งเป็นความหมายที่สอดคล้องกับการนิยามความหมายสวัสดิการของนักวิชาการหลายท่านรวมทั้ง กอร์ดอน และ สปิเกอร์ (Spicker, 2002 and Gordon, 1999) ที่กล่าวว่า สวัสดิการ คือ ภาวะกินดี อยู่ดี (Well being) หรือการได้รับประโยชน์สิ่งของที่ทำให้เกิดการกินดี อยู่ดี

อย่างไรก็ตาม สวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นไม่ได้หมายถึงการสงเคราะห์เงิน หรือสิ่งของเท่านั้น แต่หมายถึงการให้บริการผ่านกระบวนการสังคมสงเคราะห์ ที่ต้องมีการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ให้แม่วัยรุ่นสามารถเลือกทางเดินชีวิตของตนเองและบุตรได้อย่างภาคภูมิใจ ไม่ต้องอยู่ในภาวะจำนนต่อหนทาง และไม่ต้องเลือกวิธีการแก้ปัญหาตามที่คนในสังคมยึดเยียดให้ สอดคล้องกับทฤษฎีเสริมพลังอำนาจของกิวเทียร์เรซ (Gutierrez, 1990 อ้างใน กิตพัฒน์ นนทปัทมเดกุล, 2558) การเสริมพลังอำนาจนี้ ผู้จัดสวัสดิการหรือนักสังคมสงเคราะห์ ต้องทำความเข้าใจแม่วัยรุ่น ณ ตำแหน่งแห่งที่ที่เขาอยู่ และรับรู้เรื่องราวของเขาอย่างเปิดใจ ไม่อคติ และไม่ตีตรา การสร้างพลังอำนาจ โดยการมองแม่วัยรุ่นว่ามีคุณค่า จะทำให้ผู้จัดสวัสดิการได้รับพลังสะท้อนกลับมา แม่วัยรุ่นจะมีพลังแห่งความหวังและโอกาส ส่วนนักสังคมสงเคราะห์จะสะท้อนด้วยพลังแห่งความหวังดี และหากเชื่อว่า “เด็กคืออนาคตของชาติ” การจัดสวัสดิการเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็ก ก็ไม่ต่างจากการทำประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ การทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การมองแม่วัยรุ่นในแง่ดี มองว่ามนุษย์เกิดมามีคุณค่า และหากมีโอกาสจะทำสิ่งที่ดีงามสอดคล้องกับหลักการสังคมสงเคราะห์ และแนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของแนวคิดรัฐสวัสดิการและความเป็นประชาธิปไตย

ส่วนหัวใจหลักที่นำไปสู่แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่บ้านนั้น ผู้จัดสวัสดิการหรือนักสังคมสงเคราะห์ ต้องมีฐานความคิดเชิงมนุษยนิยมที่มองมนุษย์ว่ามีคุณค่า มีศักดิ์ศรี ซึ่งจะช่วยให้ผู้จัดสวัสดิการปฏิบัติต่อแม่บ้านอย่างเท่าเทียม ให้เกียรติ และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งจะลดการตีตรา และไม่มองมนุษย์แบบนิยัตินิยม การจัดสวัสดิการจะไม่เป็นการผลิตซ้ำความเจ็บปวดอันมาจากการตีตราเชิงวิชาชีพตามทฤษฎีการตีตราของเออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman)

สำหรับแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่บ้านนั้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย สามารถแบ่งเป็นแนวทางหลักได้ 3 แนวทาง แนวทางที่ 1 คือ แนวทางการจัดสวัสดิการที่ให้ค่า แต่ไม่ให้ราคา แนวทางนี้ต้องการให้สวัสดิการลดความเป็นสินค้าลง (Decommodification) คล้ายกับแนวคิดรัฐสวัสดิการ แต่ไม่ได้ให้ในรูปแบบสวัสดิการแบบถ้วนหน้า การรับสวัสดิการและการบริการยังต้องผ่านการประเมินคุณสมบัติ โดยใช้กระบวนการสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้สวัสดิการมีค่า โดยแม่บ้านที่รับสวัสดิการต้องมีความซื่อสัตย์ คือ ต้องรับสวัสดิการตามสภาพปัญหาและความจำเป็น เพื่อให้สวัสดิการเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและบุตร

แนวทางที่ 2 แนวทางการจัดสวัสดิการให้สอดคล้องกับแม่บ้านในสังคมยุคหลังความทันสมัย แนวทางนี้เป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดสวัสดิการที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและวิถีชีวิตของแม่บ้านในแต่ละยุคสมัย ซึ่งต้องทำงานเชิงความคิดกับแม่บ้านอย่างหนักแน่น เนื่องจากคนในสังคมสมัยใหม่ และคนในยุคหลังความทันสมัยไม่ได้มีความคิดแบบเดียวกันทุกคน บางคนอยู่ในสังคมสมัยใหม่ แต่ยังคงความคิดแบบดั้งเดิม ทำให้ติดกับดักของอดีตและการตีตรา ความย้อนแย้งยิ่งทวีความซับซ้อนของปัญหา ส่งผลให้แม่บ้านมีความคิดสับสน ไม่เป็นตัวของตัวเอง แก้ปัญหาโดยไม่รู้ว่าเป็นการแก้ปัญหาเพื่อตัวเอง หรือแก้ปัญหาเพื่อคนในสังคมพอใจ สอดคล้องกับการศึกษาของสาคร สมเสริฐ (2556) ที่อธิบายความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ว่าคนจะแปลกแยกจากตัวเอง เพราะแสวงหาความสุขจากภายนอก และแปลกแยกจากสังคมวัฒนธรรม เพราะเดิมคนไทยมีความสัมพันธ์ด้วยคุณค่าแห่งชีวิตและวัฒนธรรม เน้นการเกื้อกูลช่วยเหลือกัน แต่ปัจจุบันเรามีความสัมพันธ์กันด้วยมูลค่าทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ สังคมที่มีความซับซ้อนทำให้การดูแลสมาชิกใหม่ไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้ปกครองต้องมีวุฒิภาวะที่พร้อม การเป็นแม่บ้านที่ยังขาดวุฒิภาวะมากพอจะส่งผลต่อบุตรของแม่บ้านในระยะยาว

แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่บ้านจึงต้องปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ในเมื่อสถานการณ์แม่บ้านเปลี่ยนสวัสดิการก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิถีแม่บ้านในปัจจุบัน แม้ว่าสังคมไทยที่มีโครงสร้างอำนาจแบบชายเป็นใหญ่ หรือปิตาธิปไตย ที่มองผู้หญิงเป็นเสมือนชนชั้นสอง ที่ต้องเป็นมารดาของบุตร และภรรยาของสามี แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป็น เต็มไปด้วยการแข่งขันที่ทุกคนต้องเอาตัวรอด ทำให้แม่บ้านต้องเรียน และทำงาน เพราะการอยู่บ้านเลี้ยงลูกไม่ทำให้มีรายได้ แนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่บ้านจึงไม่ใช่สวัสดิการขั้นพื้นฐานที่ส่งเสริมการทำหน้าที่มารดาและภรรยาเท่านั้น เพราะสวัสดิการขั้นพื้นฐานไม่สามารถตอบสนองความต้องการของแม่บ้านได้ทั้งหมด แนวคิดสตรีนิยมหลังความทันสมัย (Feminist Post-Modernism) ที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายและประสบการณ์ที่แตกต่างของสตรี (Butler, 1990) ก็สามารถนำมาเป็นแนวทางการจัดสวัสดิการได้เป็นอย่างดี เพราะแนวคิดนี้คำนึงถึงความเป็นปัจเจกของแม่บ้านที่มีสภาพปัญหาและความต้องการต่างกัน ปัญหาของแม่บ้านคนหนึ่งอาจไม่เป็นปัญหาของแม่บ้านอีกคนก็ได้ แนวคิดนี้มีความลื่นไหลซึ่งจะช่วยลดการจัดสวัสดิการในรูปแบบตายตัว (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545) และยังสามารถนำมาจัดสวัสดิการอันเป็นทางเลือกอื่นให้แม่บ้านในทุกระดับ ซึ่งต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมและชุมชนของแม่บ้านที่แตกต่างกันด้วย สอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยมแนวรัฐสวัสดิการ แนวคิดสตรีนิยมหลังความทันสมัย (มาลี พฤษพงษ์ทาวลี, 2555 ; สุรชาติพิทย์ สุทธิ, 2554 และ วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545) และแนวคิดสวัสดิการพหุลักษณะ (Welfare Pluralism) ของแอนโทนี กิตเด็นส์ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2552)

แนวทางที่ 3 แนวทางการจัดสวัสดิการจากหน่วยงานและบุคลากรที่มีประสบการณ์การทำงานกับแม่บ้าน แนวทางนี้สนับสนุนให้เกิดการบูรณาการทางความคิด และการปฏิบัติงานของหน่วยงาน บุคลากร ที่มีประสบการณ์และมีความชำนาญด้านแม่บ้าน โดยภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณ และร่วมร่างนโยบายกับภาคเอกชน และภาคประชาสังคมให้มากขึ้น เพื่อให้นโยบายสามารถนำไปสู่การจัดสวัสดิการที่เป็นจริงในทุกองค์กร ส่วนบุคลากรต้องได้รับการนิเทศงานจากผู้มีประสบการณ์ และการฝึกปฏิบัติในหน่วยงานที่มีความชำนาญด้านดังกล่าว เพื่อพัฒนาทักษะผ่านประสบการณ์ การลงปฏิบัติงานจริง ซึ่งทักษะเหล่านี้หาไม่ได้จากการอบรมระยะสั้น แนวทางนี้จะเป็นการพัฒนาบริการรวมทั้งบุคลากรให้สามารถช่วยเหลือแม่บ้านได้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ เป็นการจัดบริการที่เป็นมิตร

เข้าถึงได้ง่าย ซึ่งจะทำให้แม่วัยรุ่นได้รับการเสริมพลังอำนาจผ่านการรับสวัสดิการตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์ เพื่อเป้าหมายสำคัญคือให้เขาช่วยตนเองได้ (Help them to help themselves) และสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ทำให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะสำหรับศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้จัดสวัสดิการและนักสังคมสงเคราะห์

ข้อเสนอแนะสำหรับบุคลากร ผู้วิจัยแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านทัศนคติ เมื่อต้องปฏิบัติงานและให้บริการแม่วัยรุ่น ทัศนคติอันนำไปสู่การตีตราเชิงวิชาชีพควรหมดไป มุมมองต่อแม่วัยรุ่นต้องมองในตำแหน่งแห่งที่ที่เขาอยู่ ไม่มองในมุมมองที่เหนือกว่า และต้องเคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หากเป็นนักสังคมสงเคราะห์ควรยึดหลักการสังคมสงเคราะห์ในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด
2. ด้านความเท่าทันต่อสถานการณ์แม่วัยรุ่นและการทำงานเชิงความคิด แนวทางการจัดสวัสดิการในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป บุคลากรและนักสังคมสงเคราะห์ต้องไม่ล้าสมัย ต้องให้บริการให้สอดคล้องกับยุคสมัยนั้นๆ ปัญหาที่เกิดในสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อน นักสังคมสงเคราะห์ต้องไม่ลืมทำงานเชิงความคิดของแม่วัยรุ่นที่เต็มไปด้วยความสับสน และความย้อนแย้ง
3. ด้านการปฏิบัติงานเพื่อเสริมทักษะและประสบการณ์ นักสังคมสงเคราะห์จะสามารถทำงานกับแม่วัยรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรได้รับการนิเทศงานผ่านการปฏิบัติงานจริง เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะและประสบการณ์สำคัญที่จะนำไปปฏิบัติได้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบายสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นต้องลดความเป็นสินค้าให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึง โดยนโยบายต้องมาจากการมีส่วนร่วมและการบูรณาการทางความคิดและการปฏิบัติจากหน่วยงานทุกภาคส่วน การกำหนดนโยบายต้องมีเป้าหมายมีทิศทางเดียวกัน แต่ต้องไม่หยุดนิ่งตายตัว และมีความละเอียดอ่อนมากขึ้น นโยบายสวัสดิการต้องมีทั้งสวัสดิการแบบถ้วนหน้า และสวัสดิการเฉพาะ เพราะแม่วัยรุ่นประสบปัญหาที่หลากหลาย การกำหนดนโยบายต้องให้ความสำคัญกับงานสังคมสงเคราะห์ และหน่วยงานภาคชุมชนต้องเขามามีส่วนในการกำหนดนโยบายมากขึ้น เพื่อให้สวัสดิการสอดคล้องกับวิถีชีวิตแม่วัยรุ่นในทุกระดับและทุกพื้นที่ นอกจากนี้ นโยบายสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่น ต้องมีเชื่อมโยงและสอดคล้องกันระหว่างสวัสดิการเด็กและครอบครัว ต้องไม่คิดแยกส่วน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตัวแม่วัยรุ่นเองและบุตร

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษานักสังคมสงเคราะห์สหทัยมูลนิธิ ซึ่งหากมีการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาในหน่วยงานอื่นที่ทำงานด้านนี้ เพื่อให้ได้มุมมองแนวคิด หรืออาจเป็นนวัตกรรมใหม่ที่มีประโยชน์ต่อแนวทางการจัดสวัสดิการสำหรับแม่วัยรุ่นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2557). รายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนประจำปี 2557. กรุงเทพฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมอนามัย. (2557). รายงานการเฝ้าระวังการแท้งในประเทศไทย. นนทบุรี : กระทรวงสาธารณสุข.
- กรมอนามัย. (2557). การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น : นโยบาย แนวทางการดำเนินงาน. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กิติพัฒน์ นนทบุรีทะเล. (2558). ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กิติพัฒน์ นนทบุรีทะเล. (2550). เอกสารประกอบการสอนวิชา สค.603 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์และการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์.
- กิติพัฒน์ นนทบุรีทะเล. (2558). ทฤษฎีสังคม และปรัชญาสังคมสงเคราะห์และนโยบายสังคม, เอกสารคำสอนนบส. 801.
- โครงการบัณฑิตศึกษา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2554). มอง คน” สะท้อน “โครงสร้าง”, รวมบทความวิชาการจากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท. นครปฐม: มิสเตอร์ก๊อปปี
- จอมขวัญ เกตุแก้ว. (2555). การศึกษาสภาวะจิตสังคมสู่บทบาทการเป็นมารดาของแม่วัยใสภายหลังได้รับบริการสังคมสงเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม.
- เชษฐา พวงหัตถ์. (2548). Structure–Agency/โครงสร้าง–ผู้กระทำการ, รายงานการวิจัย แนวคิดหลักทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- เชษฐา พวงหัตถ์. (2549). วิธีคิดและปัญหาทางทฤษฎีในสังคมวิทยา/ Theoretical Thinking and Dilemmas in Sociology, เอกสารประกอบการสัมมนาเครือข่ายนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาครั้งที่ 6 ประจำปี พ.ศ. 2549 เมื่อ 3-4 พฤศจิกายน 2549 ณ อาคารอินเตอร์โซน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549: 45-70
- ณิชา นูรณสงห์. (2558). เด็กถูกทอดทิ้ง : ปัญหาที่สังคมต้องเยียวยา. สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2559 จาก <http://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2558/hi2558-031.pdf>
- ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล และคณะ. (2554). โครงการศึกษาสวัสดิการครอบครัวลักษณะเฉพาะ. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.
- บุศกร กาศมณี. (2548). ประกอบสร้างอุดมการณ์ความเป็นแม่ สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2559 จาก <http://v1.midnightuniv.org/midnight2545/document9699.html>
- เบญจพร ปัญญา. (2553). การทบทวนองค์ความรู้ : การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. นนทบุรี : กระทรวงสาธารณสุข.
- ประกายดาว พรหมประพัฒน์. (2557). คู่มือแนวทางปฏิบัติการดูแลแม่วัยรุ่น. นนทบุรี : สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2558). สปสช.-กรมอนามัย เพิ่มสิทธิฝังยาคุม-ห่วงอนามัย ลดปัญหาแม่วัยรุ่น. สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2559, จาก <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9580000058817>
- พัชชา เจริญกลิ่นจันทร์. (2556). กระบวนการปรับตัวและการอบรมเลี้ยงดูบุตรของแม่วัยรุ่นที่ต้องดูแลบุตรเพียงลำพัง : กรณีศึกษาผู้ใช้บริการของสหทัยมูลนิธิ. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (วิจัยพฤติกรรมศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มาลี พุกษ์พงสาวลี. (2555). แนวคิดทฤษฎีกฎหมายสำนักสตรีนิยม. ไม่ปรากฏ
- รพีพงษ์ กันยะมี. (2555). การทำงานของตราบาปต่อผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ในสังคมไทย: กระบวนการทางสังคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการครอบงำ. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วันชนะ ไชยะแสง. (2554). ยุทธศาสตร์การต่อรองกับการถูกตีตราจากสังคมของผู้หญิงพิการในสังคมลาว: กรณีศึกษา ผู้หญิงตาบอดในนครหลวงเวียงจันทน์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาสตรีศึกษา). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วันทีญ์ วาลิกะสิน. (2554). สังคมสงเคราะห์แนวคิดสตรีนิยม ทฤษฎีการปฏิบัติงาน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). สตรีนิยม ขบวนการอุดมคติแห่งทศวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ศรีเพ็ญ ตันติเวสส. (2556). สถานการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย 2556. นนทบุรี : กระทรวงสาธารณสุข.
- ศิริพร จิรวัดน์กุล และคณะ. (2554). การศึกษาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมในวัยรุ่น (แม่วัยใส), รายงานวิจัยสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สุรชาติพย์ สุทธิ. (2554). บริการสำหรับมารดาวัยรุ่นในทัศนะของนักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ กรุงเทพมหานคร. สารานุกรมปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2556). แม่วัยใส ความท้าทายการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น, กรุงเทพฯ : แอดวานส์ปริ้นติ้ง
- เอกชัย โควาวิสารัช และคณะ. (2552). ผลของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นหญิงในโรงพยาบาลราชวิถี. กลุ่มงานสูตินรีเวชศาสตร์ โรงพยาบาลราชวิถี.
- Foucault, Michel. (1980). Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972 – 1977. In C. Gordon (ed.), Brighton: Harvester.
- Gisela Meier. (1993). Teenage pregnancy. United States of America.
- Sheila Blackburn. (1995). How useful are Feminist Theories of the Welfare State?. University of Liverpool, United Kingdom.
- Paul Spicker. (2002). Poverty and the welfare state. สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2559 จาก <http://www.rightsnet.org.uk/pdfs/catalystaugust2002.pdf>
- Kyla Ellis-Sloan. (2013). Teenage Mothers, Stigma and Their 'Presentations of Self' สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2559 จาก <http://www.socresonline.org.uk/19/1/9.html>
- United Nations. Official list of MDG indicators.2008, P.4. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2559 จาก http://www.un.org/millenniumgoals/2008highlevel/pdf/newsroom/mdg%20reports/MDG_Report_2008_ENGLISH.pdf